

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Bakalářská práce

2011

Karolína Palacká

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Sociální a humanitární práce

Karolína Palacká

**Sociální práce s Romy ve Valašském
Meziříčí**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Radomír Juříčka

2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 27. dubna 2011

.....

Podpis autora práce

Poděkování

Zde bych chtěl/a poděkovat vedoucímu práce Mgr. Radomíru Juříčkovi, za účinnou metodickou, pedagogickou a odbornou pomoc a další cenné rady při zpracování mé bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1 HISTORIE A PŮVOD ROMŮ	8
1.1 Dávná historie	8
1.2 Historie Romů ve 20. Století.....	11
1.3 Postavení Romů po roce 1989.....	14
1.4 Romové v české společnosti	15
2 TRADICE A KULTURA ROMŮ	17
3 IDENTIFIKACE BARIÉR BRÁNÍCÍCH INTEGRACI ROMŮ	21
4 SOCIÁLNÍ PRÁCE	24
4.1 Sociální začleňování.....	25
4.2 Sociální vyloučení.....	26
4.3 Metody sociální práce	27
4.3.1 Případová práce.....	27
4.3.2 Sociální poradenství.....	27
4.3.3 Krizová intervence.....	28
4.3.4 Mediace.....	28
4.3.5 Skupinová práce.....	29
4.3.6 Streetwork.....	29
4.3.7 Komunitní sociální práce	30
5 SPECIFIKA SOCIÁLNÍ PRÁCE S ROMY	31
6 SOCIÁLNÍ SLUŽBY	36
7 CHARAKTERISTIKA ROMSKÉ KOMUNITY VE VALAŠSKÉM MEZIRÍČÍ	40
7.1 Příchod a domestikace Romů na Valašsku	40
7.2 Sociální status, zaměstnanost, nezaměstnanost.....	41
7.3 Současnost – počet obyvatel romského etnika.....	42
7.4 Lokality bydlení ve městě Valašské Meziříčí	42
8 OPERACIONALIZACE POZNATKŮ, FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A HYPOTÉZ	44
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
9 VÝZKUM PROBLEMATIKY SOUŽITÍ A ZAČLEŇOVÁNÍ ROMSKÝCH DĚTÍ A MLÁDEŽE DO ŽIVOTA VE VALAŠSKÉM MEZIRÍČÍ	47
9.1 Cíl výzkumu	47
9.2 Výzkumný soubor a metodologie výzkumu	47

9.3	Výzkum technikou dotazníku	48
9.4	Tvorba a popis výzkumného nástroje	49
10	VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ U ROMSKÝCH RESPONDENTŮ	52
11	ANALÝZA VÝZKUMU	62
	ZÁVĚR	65
	SEZNAM LITERATURY	66

ÚVOD

Základem každé společnosti je člověk, a to člověk po všech stránkách úspěšný a spokojený v životě – osobním i pracovním. Společnost by měla pro dosažení tohoto úspěchu vytvářet podmínky, ale bez spoluúčasti každého občana toho není možné dosáhnout. Jsou však skupiny lidí, kterým je tato možnost ztížena, protože je na ně pohlíženo jako na „méně přizpůsobivé“. Majoritní společnost je často vnímá jako přítěž a nemá pochopení pro jejich způsob života i kulturu. Často žijí v odloučených lokalitách a chybí jim motivace ke zlepšování svých životních podmínek. Do této zmiňované skupiny patří také příslušníci romského etnika, o nichž pojednává moje práce.

Vlastní zkušenost při práci s romskými dětmi v romské osadě Lipany i v kulturním centru AVARDE ve Valašském Meziříčí mi dala možnost se s touto problematikou blíže seznámit a využít ji v mé práci. Ve Valašském Meziříčí, kde bydlím, žije několik desítek romských rodin s desítkami dětí, které potřebují, aby jim při vstupu do života společnost co nejvíce pomohla. Svou prací jsem chtěla získat poznatky o historii Romů, jejich životě, a to především ve Valašském Meziříčí. Na začátku práce popisuji historii a kulturu Romů, je totiž velice důležitá pro pochopení celého kontextu práce a bez těchto údajů by práce nebyla úplná. Praktickým výzkumem jsem u dětí zjišťovala, jaké mají ony zkušenosti s využitím volného času, se soužitím s dětmi majoritní společnosti a jaké představy mají o své budoucnosti. V práci se také zabývám metodami sociální práce s těmito lidmi a možnostmi, jak jim pomoci při začleňování do společnosti, aby byli považováni za rovnocenné a necítili se diskriminováni.

Cílem práce je zmapovat současnou situaci romských obyvatel města Valašského Meziříčí. Zaměřuji se na jejich životní podmínky, vzdělání, osobní rozvoj a jejich představy o budoucnosti. Studium podkladů pro tuto práci jsem získala přehled o jejich historii, kultuře a mentalitě a bylo by přínosné, kdyby tento přehled získali i jiní lidé, aby mohli pochopit, proč se nám někdy zdají Romové tak odlišní. Tyto informace jsem se snažila zahrnout i do své práce. Moje práce je empirického charakteru a obsahuje výzkumnou kvantitativní část, která čerpá z dotazníkového šetření. Empirická část se opírá o studium příslušné literatury, archivních dokumentů, internetových zdrojů a je podložena mými vlastními zkušenostmi. Cílem mé studie o Romech ve Valašském

Meziříčí bylo nejen popsat sociální práci s Romy a mou vlastní zkušenost, ale také blízkou historií, kterou jsem dohledávala v okresním archívu ve Vsetíně, kde jsem bádała v historických spisech a také současnou situaci romské minority v našem městě. Pro práci jsem použila literaturu, která se zabývá jak romskou otázkou, tak i sociální prací. Práci jsem rozčlenila na teoretickou a výzkumnou část. Teoretická část obsahuje historii, tradici a kulturu Romů, pojednává o jejich identitě a metodách sociální práce. Dále se v teoretické části zabývám charakteristikou romské komunity ve Valašském Meziříčí a specifiky sociální práce s nimi. Ve výzkumné části se snažím získat odpověď na tři výzkumné hypotézy, které jsou dále popisovány v analýze výzkumu. Dotazníkové šetření bylo provedeno mezi dětmi a mládeží. Výzkum byl zaměřen na děti v našem městě, na jejich vzdělávání, rozvoj, spokojenost s žitím v místě bydliště a na jejich pohled do budoucnosti.

Mou motivací pro psaní této práce je především kladný vztah k romským dětem, který jsem získala při své zahraniční praxi na Slovensku a také představa, že bych s nimi chtěla v budoucnu pracovat a znalosti této problematiky si ještě více prohlubovat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE A PŮVOD ROMŮ

1.1 Dávná historie

Původ Romů je dodnes pro veřejnost stále nejasnou záležitostí, obsahující mnoho nezodpovězených otázek, „kdo jsou a odkud přišli.“ První zmínky o Romech pochází podle jazykových a sociologických analýz z indického kontinentu. Dodnes se badatelé neshodli na tom, z které části Indie předkové Romů vyšli na západ, nejpravděpodobnější se jeví střední Indie. Pro to, abych mohla vysvětlit důvody odchodu Romů z Indie, musím nejprve popsat alespoň základní prvky z jejich historie.

Výsledky výzkumů v oblasti historie Romů stále více poukazují, „...že předkové dnešních Romů náleželi k původnímu obyvatelstvu Indie, jež bylo kolem poloviny druhého tisíciletí př. n. l. podmaněno expanzivními indoevropskými nájezdníky. Vítězné kmeny zavedly sociální systém, jenž jim trvale zaručoval přední místo na společenském žebříčku. Tak byly položeny základy k dnes velmi složitému kastovnímu systému, který postavil mezi jednotlivé vrstvy lidí nepřekročitelné bariéry.“ (Horváthová, 1999, s.1)

V tomto období bylo objeveno mnoho nových etnik, která se postupem času také stávala součástí společenského systému. Mezi tato etnika patřili i Domové.

„Historici soudí, že Domové kdysi dávno měli i svůj malý stát. Život a kultura indických Domů dosud vykazuje mnoho shodných rysů s kulturou Romů. Příslušníci domských kast se i dnes věnují řemeslům, která jsou spjata také s romskou tradicí (kovářství, kotlářství, výroba z proutí, hudební a taneční produkce, handlování s dobyt看em, ale i vykonávání uklízečských služeb a potulná žebrota). Shodné je taky nepoužívání písma, a tedy neexistence literatury, ale zato velmi rozvinutá ústní lidová slovesnost.“ (Horváthová, 1999, s.1)

Toto etnikum často měnilo místo svého pobytu, protože s touto změnou hledali nové prostředky k obživě. Většinou měl tento jev souvislost s vyčerpáním potřeby

určitých výrobků, a proto hledali nová místa, kde by mohli vyrábět. „Docházelo také ke štěpení rodových skupin na další především proto, aby se její členové lépe užívali na jednom místě. Domové tak zcela přirozeně migrovali do různých koutů Indie a dále se štěpili na podskupiny, postupně se dostávaly stále více na západ až za hranice indického subkontinentu. V evropských podmínkách došlo ke změně skupinového názvu Dom na etnonym Rom.“ (Horváthová, 1999, s.1)

Ovšem podle Bartoloměje Daniela (1994) dosud nebylo nikde spolehlivě doloženo, že by v té době Dómové v Indii stále kočovali a je také pravděpodobné, že Dómové patřili k nejstaršímu obyvatelstvu Indie, které se nazývalo Drávidové.

Cesta kočovných Romů do Evropy trvala několik století a nebyla jednoduchá. Pronásledování Romů mělo velký vliv na způsob jejich života, byla jim odpírána základní lidská práva a byli považováni za méněcenné, nikde se necítili bezpečně. Touto dlouhou cestou se Romové snažili hledat lepší životní podmínky. V Indii Romy utlačoval tíživý kastovní systém. Nevyhovovalo jim podnebí sucha a horka, utíkali před hladomory. Všechny tyto faktory je donutili pomalu se přesídlvat. Ovšem dosud se můžeme jen domnívat, co přesně bylo příčinou odchodu Romů z Indie, nemáme žádné písemné dokumenty, nemůžeme dostat přesnou odpověď. „Odchod Romů z indického subkontinentu probíhal v migračních vlnách vzdálených od sebe několik století, patrně v rozmezí 3. – 10. století n. l.“ (Horváthová, 1999, s.4)

Podle Iana Hancocka (2001) tyto migrační vlny proběhly již mezi léty 800 – 950 n. l. a to ze severní Indie, z které směřovali na západ do Evropy, kam dorazili někdy kolem roku 1100. O tom, kde Romové putovali na svých cestách, nám může napovědět lingvistika, kde se zkoumají výrazy v místních jazycích, které jsou podobné s romským dialektem. Podle Davidové (2004) se Romové pohybovali v několika migračních vlnách, první šla přes Blízký východ do střední a východní Evropy, druhá pronikala přes Egypt a severní Afriku do Španělska. Také zmiňuje, že migračních proudů bylo více, dalšími zastávkami na jejich dlouhé cestě byly taky Persie, Egypt a Malá Asie. „Přítomnost Romů na evropském kontinentu můžeme předpokládat již od 12. století, ale nečekejme jednoznačné stvrzení této domněnky v historických pramenech.“ (Horváthová, 1999, s.5)

„Na území střední Evropy přišli Romové doloženě až ve 13. Století, na území našich zemí ve století čtrnáctém nebo na začátku století patnáctého – podle toho, kterou z prvních historických zpráv považujeme za skutečně věrohodný doklad: či - Popravčí knihu pánů z Rožmberka - z roku 1399 nebo zda uznáme až dokument druhý, kterým jsou - Staří letopisové čeští - z roku 1416.“ (Davidová, 2004, s.17)

„Za první bezpečnou zmínku o Romech u nás je považována zpráva ze starých letopisů českých uváděná k roku 1416. Rok 1417 je tedy rokem, o kterém s jistotou víme, že Romové již byli na našem území. Po tomto roce však zprávy o Romech na našem území mizí, a to na několik desítek let.“ (Horváthová, 1999, s.7)

Z různých pramenů, které se liší časovým údajem příchodu Romů, na náš kontinent můžeme jako nejpravděpodobnější přijmout jen ten, který udává jejich příchod do Evropy od počátku 13. století, kdy je toto tvrzení podloženo historickými dokumenty. Zmínky o tomto jsou zpracovány například ve zprávě ze Starých letopisů českých z roku 1416. Romové nepřicházeli do Evropy najednou, ale ve více migračních vlnách. Proto je těžké odhadnout dobu, kdy poprvé k tomuto přesídlení došlo, můžeme pouze brát na vědomí údaje uvedené v historických dokumentech.

Vztah k Romům se během doby měnil. Nejdříve byli přijímáni s ohledem na jejich problematický způsob života (kočování, získávání obživy) vcelku kladně, postupně ale se vztah k nim stával až nepřátelským. Vliv na to měla jiná mentalita života některých z nich. Obživu získávali krádežemi nebo žebráním. Také hádání z ruky a černá magie jim nepřidala na důvěryhodnosti.

Odchod Romů z Indie byl veden vidinou lepších životních podmínek a životních jistot. Setkali se však s pronásledováním, vyháněním a podceňováním kvůli jejich tradicím, životnímu stylu a chudobě. Začátek období, kdy se cikáni stávali otroky můžeme opět zařadit do časového období 14. – 15. století, kdy máme o tomto první zmínky v právních dokladech, kde se můžeme dočíst, že tyto otroky bylo možné beztrestně trestat, zabíjet a zbavovat svobody. „Počátky pronásledování Romů spadají do konce 15. století, postupně se stalo běžnou praxí ve všech evropských zemích. Signálem pro změnu postoje církevních i světských feudálů byla patrně exkomunikace Romů z církve pařížským arcibiskupem v roce 1427. Důvodem bylo nedodržování křesťanských zásad.“ (Horváthová, 1999, s.10)

Podle Horváthové (1999) došlo ke zpřísnění pronásledování Romů v českých zemích v 16. století. Byly nastoleny přísné tresty, každý dopadený „cikán“ měl být mučen, ženy a děti byly využívány k těžkým pracím. Občané společnosti byli k Romům velice krutí a uplatňovali na ně nevybíravé násilí. Pronásledování Romů se začalo stupňovat a bylo čím dál tím víc krutější, Romové byli považováni za psance, kterými většinové obyvatelstvo opovrhovalo. Stejný postoj k Romům měly všechny evropské země. Toto kruté pronásledování položilo základy nedůvěry mezi romskou menšinou a vládnuoucí společností.

1.2 Historie Romů ve 20. Století

Nyní ještě považuji za nutné zmínit se o historii Romů ve 20. století. V tomto období proběhlo mnoho událostí, které se staly mezníkem v romské historii a bez kterých by tato práce nebyla úplná. Jen díky historii člověk může pochopit celý kontext, týkající se romské společnosti. Problém romského etnika s majoritní společností tedy není záležitostí jen nynější doby, ale má své kořeny již v historii.

„V dějinách našich i evropských Romů je možno pozorovat v podstatě dva způsoby přístupu majoritní společnosti k tomuto etniku. Prvým z nich bylo absolutní odmítání spoluzití a postavení Romů mimo zákon zejména od poloviny 15. do poloviny 18. století, což tragicky vyvrcholilo romskou genocidou za druhé světové války. Druhý přístup je možno charakterizovat jako metodu vnucování kulturního modelu majoritní společnosti. Tuto metodu s cílem úplné asimilace „cikánů“ zkoušela uplatnit v 18. století Marie Terezie a její syn Josef II. represivně, ale přesto neúspěšně. A tento přístup – vnucování kulturního modelu majoritní společnosti – byl v nové podobě nastolen v poválečném Československu. O jeho prosazení se pokoušela bývalá totalitní společnost čtyřicet let, zvláště intenzivně od roku 1958 do poloviny roku 1989, s větším či menším úspěchem, ale v každém případě s mnoha negativními dopady na stav a charakter současného romského etnika.“ (Davidová, 2004, s.201)

Podle Daniela (1994) se jako po všech válkách i v tomto případě po roce 1918 vrátilo mnoho našich Romů do zemí Českých a na Slovensko. Romové se v Čechách a na Moravě zdržovali velmi málo a živilo je mnoho profesí, například kovářství, kotlářství, výroba bačkor a rohoží a další zaměstnání. Období první republiky by se dalo

charakterizovat jako období, kdy se Romové začali u nás usazovat a začali si budovat další romské osady. Postupem času se počet romské populace začal zvyšovat a vznikaly nové romské kolonie. Tyto kolonie vznikaly hlavně na východním Slovensku, ale také u nás, většinou na okraji vesnic či měst.

„První republika byla demokratickým státním útvarem, který po celou dobu své existence nechával daleko za sebou všechny autoritativní režimy ve vlastním sousedství. Přesto však došlo i v jejím právním systému koncem 20. a počátkem 30. let 20. století k určitému posunu směrem ke konzervatismu a právě na prahu tohoto období byl přijat Zákon o potulných cikánech a jeho prováděcí nařízení.“ (Nečas, 1999, s.54)

Podle Daniela (1994), se koncem dvacátých let prohlubovala sociální diferenciaci a začalo se zvyšovat bohatství mocných a také rychle rostla bída a nouze chudých lidí, zhoršovalo se také postavení romského obyvatelstva ve společnosti. Jelikož vláda chtěla řešit tuto tzv. cikánskou otázku, navrhla tento zákon v roce 1927.

Podle Ctibora Nečase (1999) zákon o potulných cikánech zpracovaný na základě francouzských, bavorských a jiných zahraničních podkladů stanovoval, aby potulní Romové i tuláci „žijící po cikánsku“ byli řádně evidováni. Soupis kočovných a potulných Romů probíhal od 1. června 1928 do 15. června 1929 a důležitou pomůckou ke zjišťování totožnosti byly tzv. cikánské legitimace. Tyto legitimace sloužily k zjištění totožnosti a vlastně Romy diskriminovaly. Dále byl vydáván kočujícím cikánům tzv. kočovnický list, jenž sloužil k evidenci Romů, kteří nebyli trvale usazeni, vydával se nejdéle na dobu jednoho roku.

„Cesta k legislativní úpravě romské otázky se otevřela teprve s nástupem hospodářské konjunktury a s postupným prosazováním konzervativních vývojových změn v československém demokratickém systému. Navíc se podstatně v této době zhoršovaly vztahy mezi Romy a ostatní majoritní společností.“ (Nečas, 1999, s.58)

Nejvíce postihla Romy situace za druhé světové války, po této genocidě zahynulo kolem půl miliónu evropských Romů, včetně Cikánů českých, moravských a německých Sintů.

„Teorie rasismu nacistického Německa klasifikovala Cikány, podobně jako Židy, jakožto „element, zabraňující čistotě rasy“, byla zřízena speciální říšská centrála pro

„potírání cikánství“, prováděna nucená rasově-biologická vyšetření a následné deportace Romů do pracovních a sběrných táborů, zejména do -cikánského tábora- v Osvětimi II. Březince“. (Davidová, 2004, s.18)

Druhá světová válka měla pro Romy neblahé důsledky, hlavně na Moravě a v Čechách. Většina českých, moravských, ale také německých Romů byla vyhlazena. Na českém území přežilo jen pár desítek Romů. Toto období bylo pro Romy velice tragickým mezníkem. Období druhé světové války mělo vliv i na život Romů na Slovensku. Přineslo jim nová příkoří a vytváření cikánských kolonií, kde jejich životní úroveň byla velmi nízká. V poválečném období začali někteří Romové, především z východního Slovenska odcházet do Čech a na Moravu, kde chtěli najít nové životní podmínky. Romové se přemísťovali na česká území z důvodu hospodářské krize, která hlavně na východním Slovensku panovala vlivem zpusťování země za války.

„Vývoj Romů v období po druhé světové válce přináší zásadní změny jejich sociálního postavení a způsobu života, což souvisí s vysokým stupněm migrace, stěhováním romského obyvatelstva ze Slovenska do průmyslových, pohraničních a dalších oblastí českých zemí. Tato romská poválečná migrace je vlastně i příkladem moderní urbanizace, tj. rozsáhlého pohybu a dobrovolného odchodu lidí z převážně venkovského prostředí a z oblastí s nedostatečnými možnostmi zaměstnání na Slovensku do průmyslových a velkých měst českých zemí i do oblastí pohraničních, s možnostmi zaměstnání a lepšího bydlení. Tato migrace je v romské historii jevem zcela novodobým. Rozhodující význam přitom měla jejich příbuzenská, skupinová struktura a vazby, obvykle šlo o tzv. řetězovou migraci.“ (Černá, Davidová, Holomek, Horváthová, Hubschmannová, Jařábová, Nečas, 2000, s.68)

Je znatelné, že tato migrace se nazývala řetězová, protože Romové neodcházeli jen po malých skupinkách, ale odcházely celé rodiny, příbuzenstva, všichni odcházeli společně nebo v krátkých časových intervalech. Podle Černé a kol. (2000) od roku 1945 do roku 1948 Romové začali přicházet do Čech ze Slovenska a začali u nás vytvářet nové skupiny Romů, protože do současné doby zde žili převážně Romové čeští, moravští a němečtí. Romové se v této době cítili utlačováni, proto byla zavedena ústava, kde byli Romové zrovnoprávněni se všemi občany republiky. Díky této nové legislativě se Romové snáz stávali zaměstnaní. O pár let později se v republice začala také řešit

otázka sociálních a kulturních problémů Romů. U Romů se řešilo odstraňování negramotnosti, protože s tímto byl velký problém, který se do současnosti nepodařilo zcela odstranit. Ovšem v roce 1958 se zrušilo kočování, prosadila se kontrola pobytu Romů a také se zavedl soupis všech kočovných a polokočovných osob na našem území.

V Československu řešení této problematiky Romů dostalo nové řešení. Snažilo se o to, aby Romové chodili do práce, aby Romské děti navštěvovaly školní docházku, aby se stali gramotní, začali pracovat a také se přizpůsobovat nové společnosti. Jelikož tyto změny se nemohly uskutečnit během párů dnů, je jasné, že trvaly několik desetiletí. „Bylo jim naplánováno odstraňování tzv. starého přežívajícího myšlení, nejen tedy tradičního života se všemi zvláštnostmi, včetně jazyka.“ (Černá a kol., 2000, s.73)

K určitému posunu při společenském začleňování Romů dochází v 70. a 80. letech 20. století a nejvýrazněji se projevuje od roku 1988, kdy byla jejich etnická svébytnost uváděna i ve státních materiálech a kde byli poprvé nazváni Romové. Byly již tvořeny podmínky pro přeměnu postavení a uznání Romů, jako etnické a od roku 1990 i jako národnostní skupiny.

1.3 Postavení Romů po roce 1989

Po roce 1989 začalo zcela nové období, které přineslo Romům mnoho změn. Umožnilo Romům se nadále rozvíjet ve společnosti a v kulturní oblasti, ale mělo také negativní následky v ekonomické sféře, která se postarala o nezaměstnanost (příčinu nezaměstnanosti vidím v nízké pracovní kvalifikaci a také v tom, že zaměstnavatelé cítí vůči Romům velkou nejistotu a předsudky) a s ní spojené mnohé sociální problémy. Začaly se objevovat také projevy rasismu majoritní společnosti vůči Romům. Stali se sice právoplatnou národnostní menšinou a získali stejná práva, jako každý občan České republiky, v praxi ovšem ne vždy se setkávají s uznáváním těchto práv, například při hledání zaměstnání. Považuji za nutné uvést, že v této době vznikala různá extremistická hnutí proti Romům, která v Romech vzbuzovala strach a obavy z násilí a fyzického napadení.

„Na začátku března 1990 byla založena politická strana Romská občanská iniciativa. Ve volbách v roce 1990 kandidovala v rámci Občanského fóra. Do parlamentu se dostalo šest romských poslanců do České národní rady a čtyři poslanci do

Federálního shromáždění. V letech 1990 – 1992 bylo založeno mnoho romských sdružení, ale pouze některá z nich zůstala nadále aktivní. Od roku 1990 se začaly také projevovat různé rasistické skupiny. V roce 1997 vláda vypracovala „Zprávu o situaci romské komunity v ČR“, která se měla stát základem politiky v této oblasti. Někteří romští aktivisté se podíleli na jejím vypracování, někteří ji odmítli a navrhovali přepracování. V roce 1999 byla schválena nová koncepce tzv. integrace romské komunity. Romskou komunitu citelně zasáhla privatizace průmyslu. Romové byli propouštěni jako první. Ačkoliv oficiálně diskriminace v zaměstnání neexistuje, postoj zaměstnavatelů vedl k dlouhodobé nezaměstnanosti mnohých Romů (podle odhadů Organizace spojených národů 60 procent Romů bylo nezaměstnaných).“ (Lhotka, 2010)

V České republice vzniklo několik romských subjektů, jejichž hlavní náplní je zachování romské kultury a tradic a zároveň pomoc Romům při vzdělávání a získávání sociální jistoty. Některé postupem doby zanikly, avšak stále aktivní je Společenství Romů na Moravě, které se těmito otázkami zabývá a které je vydavatelem romského periodika *Romano Hangos*. Další časopis, nazývaný *Kereka*, je tvořen Demokratickou aliancí Romů ve Valašském Meziříčí a je vydáván s celostátní působností. Za zmínku také stojí vznik Muzea romské kultury, které bylo založeno skupinou mladých romských intelektuálů. Má sloužit nejen jako kulturní centrum, ale především má sloužit k tomu, aby se majoritní společnost mohla blíže seznámit s historií a současností života Romů. Velká pozornost je v této době věnována i zavedení pracovní pozice romských asistentů, kteří mají být dětem nápomocní ve zvládnutí školních povinností a také mají být jakýmsi zprostředkovateli mezi romskou komunitou a školou. Tento projekt je velice potřebný pro romské děti i jejich rodiče. Další důležitá pozice, která vznikla v některých městech, jsou romští poradci, kteří mají vykonávat vlastně funkci styčného pracovníka pro různá úřední jednání i práci v terénu. Zatím však jejich počet je velmi malý, protože ne vždy jsou ostatními Romy správně chápáni a ve většině případů neustojí tlak na jejich osobu a z funkce odchází.

1.4 Romové v české společnosti

Podle Navrátila, Bučkové, Burjanka, Musila, Prudkého, Sirovátky a Šimčíkové (2003) se odhaduje, že v západní Evropě žije asi 1,5 milionů Romů a ve východní Evropě pak více než 3 miliony. V ČR tvoří Romové nejpočetnější etnickou menšinu. Při

sčítání lidí v roce 2001 se k romské národnosti přihlásilo jen necelých 12 tisíc občanů naší republiky, což neodpovídá reálnému stavu. Střízlivé expertní odhady se v této věci obvykle pohybují na úrovni 200 – 300 tisíc obyvatel (cca 2 – 3 % obyvatel). Přímo v mikro-regionu Valašské Meziříčí se však k romské národnosti přihlásili jen 3 romští jedinci. Mnozí se radovali, že problémy soužití ztratily na společenské závažnosti. Romové se velice často potýkají s bariérami, které jim mnohdy nedovolují žít důstojný a spokojený život v české společnosti. Pro majoritní společnost je způsob života Romů a jejich kultura mnohdy nepochopitelná a nesrozumitelná, proto se jejich vzájemné vztahy pohybují jen na velmi „chladné“ úrovni. Aby bylo možné odstranit tyto problémy, je třeba řešit především problémy ve vzájemném soužití.

2 TRADICE A KULTURA ROMŮ

Romové žijí svým tradičním a ojedinělým způsobem života. Mnoho lidí tento styl žití odsuzuje a nelíbí se jim, z důvodu jiných životních postojů a norem. Tuto zvláštnost romského etnika mnoho lidí nedokáže pochopit. Podle mého názoru se Romové mohou dívat takto s odstupem zase na náš životní styl a může jim připadat odlišný. Každá kultura má svoje specifické charakteristiky, které ji od ostatních odlišují. Romové mají velmi charakteristické kulturní rysy. Tak jako příslušníci majoritní společnosti, tak i Romové se postupem času vyvíjejí a mění, jak v myšlení, v postavení ve společnosti i v dalších oblastech života.

Při své zahraniční praxi na východním Slovensku v osadě Lipany jsem měla možnost se setkat s kulturou zdejších Romů. První sympatický dojem ve mě vyvolal jejich vztah k dětem, které považují za hlavní náplň svého života a jsou ochotní pro ně udělat cokoli. Vedli je ke zpěvu, tanci, snažili se v dětech udržovat znalost romského jazyka. Romové jsou velmi věřící a k víře vedou i své děti. Romové v osadě žijí velmi čilým společenským životem, dodržují své tradice a zvyky. Například tělo zemřelého člena rodiny nechávají po jeho smrti několik dní v domě, kde ho chrání před zlými duchy a tráví s ním několik posledních dní, kdy si o něm povídají různé příhody, hrají karty a pijí alkohol a snaží se s ním strávit poslední společné chvíle. „V hmotné kultuře se projevují tradiční a specifické způsoby obživy a zaměstnání, bydlení, stravy i způsobu odívání. Romská duchovní kultura – to jsou rodinné a skupinové vztahy, charakter rodiny a komunity, víra i pověrečné představy, specifické zvyky a hodnotový systém romských skupin i každého jednotlivce. Stav tradiční romské kultury je dnes zachovalejší na Slovensku než v České republice, kam byla slovenskými Romy po 2. Světové válce přenesena.“ (Černá a kol., 2000, s.80)

V současné době se bohužel mnoho tradičních kulturních rysů Romů v naší společnosti vytrácí. Jejich písně a tance zůstávají zachovány v podání folklorních kroužků a zájmových institucí, ovšem řemesla jako jsou např. (kovářství, košíkářství, kotlářství a zvonářství) pomalu, ale jistě mizí. Přechovávají se pouze v některých osadách a to jen sporadicky. Romům současná společnost neumožňuje tato řemesla dále vykonávat. Moderní technologie v nynější době naplňuje trh dostatečně, takže ruční

práce již není tak žádána jako v minulosti. Možnost odbytu ručně vyrobeného zboží by už nestačila pro obživu.

Podle Černé a kol. (2000) v České a Slovenské republice v současnosti žijí čtyři základní subetnické skupiny Romů. Nejpočetnější skupinou jsou slovenští Romové-servika Roma, z nichž většina žila na východním Slovensku a spolu se skupinami maďarských Romů - ungrika Roma, se stěhovala do České republiky, kde tvoří 85 % všech Romů. Rodiny českých a moravských Romů a německých Sintů, kteří přežili holocaust, tvoří jen nepatrné procento. Nejvýraznější skupinou, která zachovává nejvíce z romských tradic a způsobu života jsou olašští Romové - vlahike Roma. Každá ze čtyř skupin se liší nejen jazykem, kulturou, antropologicky, ale i postavením ve společnosti.

Romové se postupem doby snažili přizpůsobit požadavkům, které na ně byly kladeny, ovšem není možné chtít, aby změny proběhly v průběhu desetiletí. Již teď je zřejmá změna či posun v jejich názorech například na způsob jejich života. Z původních chatrčí či maringotek si zvykají na život v panelákových bytech a někteří si staví již vlastní obydlí. I toto nám naznačuje, jak vzrůstá kulturní vyspělost člověka. Dostí záleží na ekonomických podmínkách a osobních předpokladech. Je pravděpodobné, že jejich životní situace se bude vyvíjet k lepšímu a ještě více se posune dopředu, i díky nynějším možnostem vzdělání, které mohou Romům pomoci při jejich uplatnění v běžném životě. Je jim dáována větší možnost uplatnění v zaměstnání, ve společenském životě i zapojení do politického a kulturního života v naší zemi. Jejich názory na vzdělání se sice postupem času mění (například děti navštěvují mateřské školky, aby neměly problémy při nástupu do základní školy), ale neustále je zapotřebí je k tomu vést a podávat jim pomocnou ruku ze strany státu, i nás všech. Cílem je zvýšit životní úroveň romských rodin. Je to dlouhodobý vývoj a především také cíl této naší společnosti, ovšem v jejich kultuře není vzdělání prioritou.

Romové mají svůj ojedinelý způsob stravování a získávání obživy již od dob minulých. Získávání potravy bylo závislé na možnostech a podnebí, kde se Romové usadili.

„Romové nebyli nikdy lovci ani zemědělci, nepěstovali tedy ani rostlinnou, ani živočišnou potravu. Byli pasivními konzumenty, odkázanými na to, co vyprodukovalo ostatní obyvatelstvo, na němž byli v tomto ohledu závislí. A to vždy určovalo jejich

jídelníček, zatímco způsoby úpravy jídel ovlivňoval celkový způsob života. Konzumovali nejvíce maso, a to drobnější lesní zvěř, která uhynula, ježky, sysly a ryby. Maso dodnes ve své stravě upřednostňují.“ (Černá a kol., 2000, s.87)

Romové se stravovali velice nezdravě a jejich životospráva nemohla mít dobrý vliv na jejich celkový zdravotní stav.

Podle Davidové (2004) ve způsobu stravování a také ve vedení domácnosti docházelo u Romů k zásadnějším změnám jen velmi pomalu, ovšem postupem času přece jen došlo ke změnám ve způsobu stravování, odívání i bydlení. I v novém změněném životním prostředí se strava stále udržuje v tradiční ustálené podobě. Způsob stravování i charakter domácností nezávisí jen na materiálním či finančním zajištění rodiny, ale také na jejím myšlení. I když jsou finanční podmínky u Romů stále lepší, způsob stravování tomu nadále nenasvědčuje.

Nejdůležitější je pro Romy jejich rodina a rodinné vazby, na kterých si velice zakládají. Tvoří pro Romy nejvyšší hodnoty. Hlavou rodiny je vždy otec, matka zastává funkci pečovatelky o děti a ženy v domácnosti, její postavení bylo vždy nižší, než u muže. Pro Romy jsou děti velice důležité, často tvoří mnohočetné rodiny. Velmi časté také je, že Romové bydlí společně s několika pokrevními příbuznými, tvoří mnohočetné rodinné společenství. Sňatky se uzavírají velice brzo již v útlém věku novomanželů. Provdané dívky mají děti velice krátce po svatbě, ne-li dříve, protože by bylo hanbou v romské kultuře dítě nemít nebo být neplodná. Romové říkají, že „žena je jako strom, která má rodit téměř každým rokem“ (Davidová, 2004, s.109). Největší vážnost dodnes patří starším lidem, ke kterým mají Romové úctu, protože mají největší životní zkušenosti a můžou si k nim chodit pro rady. Romové velice brzy dospívají, protože jsou na ně kladeny již v útlém věku vyšší nároky, musí pomáhat matce starat se o rodinu, především o mladší sourozence. Romové jsou také velice duchovně založeni.

„Hodnotový vzorec a víra Romů je odrazem stupně jejich celkového rozvoje a stavu poznání, existujícího ve formě tradic a zděděných návyků. Dosažený stupeň poznání a dlouho vysoké procento ngramotnosti jako důsledek předchozích životních podmínek včetně společenské izolace byly příčinou zjednodušeného chápání přírodních a společenských jevů. Matričně se Romové hlásili a hlásí vždy k té církvi, která v prostředí kde žijí, převažuje. Většina tradičně příslušela a přísluší k církvi římsko-

katolické, menšinu tvoří pravoslavní a vyznavači dalších církví či sekt.“ (Davidová, 2004, s.124)

Romové chtěli být vždy díky víře řádnými občany a také se k ní uchýlovali proto, že věřili, že je ochrání před smrtí.

3 IDENTIFIKACE BARIÉR BRÁNÍCÍCH INTEGRACI ROMŮ

U romského etnika se můžeme setkat s těmito bariérami: jazyková bariéra, nedůvěra a předsudky vůči majoritní společnosti, uzavřenost romského etnika, odlišné kulturní a sociální zvyklosti, odlišné uspořádání rodiny, ztížený přístup ke vzdělání a nízká kvalifikace.

Způsob života Romů, i když od jejich příchodu na naše území uplynulo několik století, v sobě stále nese prvky rozdílnosti oproti ostatní společnosti. V jejich životě je kladen důraz na rodinu, děti a na přítomnost. Romové žijí tím, co je právě teď, nepřemýšlí nad budoucností a jejími následky. Majoritní společnost uznává jiné hodnoty a tím dochází k rozdílnému náhledu na život. Situace po roce 1989 přinesla zásadní změny v životě všech občanů, bylo nutné začít se starat každý sám o sebe a svou rodinu, uplatnit se v životě a tím i při získávání zaměstnání, být samostatný v jakékoli oblasti. Na tento přístup Romové nebyli zvyklí a připraveni. Podmínky pro snadnější získání pracovního i společenského uplatnění ve společnosti byly pro ně velice obtížné, protože jim chyběla a stále chybí především kvalifikace, která je v současné době požadována. K tomuto někdy přistupuje i diskriminace ze strany zaměstnavatelů, kteří mají špatnou zkušenost s jedním Romem a tento negativní pohled přenáší na všechny ostatní. Zaměstnavatelé se často uchylují k tomu, že Romy zaměstnávají na černo, například jako sezónní pracovníky. Častá nezaměstnanost je důvodem k pobírání sociálních dávek a můžeme soudit, že je to špatný vzor pro výchovu dětí, protože získávají názor, že je povinností společnosti se o ně postarat. Poskytování sociálních dávek a některé formy pomoci napomáhají k tomu, „...že Romové velmi snadno podléhají konzumní mentalitě, alkoholu, drogám, gamblerství. Všechno toto je v současné době poměrně lehce dostupné a na romskou komunitu mají velmi neblahý vliv“ (Prokešová, 2010, s.79). Mnoho členů majoritní společnosti má vůči Romům tzv. averzi, myslí si, že Romové jsou „příživníci společnosti“. Není správné nahlížet na Romy jako na tuláky, zloděje a neplatiče. Jsou lidé jako každý z nás, je třeba vidět také ty, kteří již dosáhli uznání a dovedli se prosadit. Vztah k Romům je často ovlivňován médii, kde jsou mnohdy uváděny zkreslené informace (ve velké míře také negativní) a i to přispívá k vytváření bariéry. Špatná finanční situace jim znemožňuje získat vlastní bydlení, není jim možné získat úvěr nebo hypotéku, někdy

nejdou schopni platit a někdy nepovažují za povinnost platit nájem a končí v náhradním ubytování jako neplatiči. Jsou tedy vlastně sociálně vyloučeni, do tzv. ghetta. Byty, které jsou jim přidělovány obcemi, nepovažují za své vlastní a často se podle toho také chovají, byty jsou zdevastovány a oni předpokládají, že společnost má povinnost přidělit jim jiné bydlení. Dalším omezujícím faktorem při získávání zaměstnání je i zdravotní stav romské populace. Ze statistik vychází, že průměrný věk Romů je nižší minimálně o deset let, oproti majoritní společnosti.

„Vzhledem k tomu, že životní podmínky v některých lokalitách se postupně zhoršují, byty a domy nesplňují hygienické podmínky k bydlení, lze tudíž očekávat, že se i zdravotní stav obyvatel zhorší. Romové nedodržují správnou životosprávu, mají špatné stravovací návyky (nepijí mléko a nejí mléčné výrobky, nejí ovoce a zeleninu), hodně kouří (v přítomnosti dětí i v těhotenství), konzumují alkohol, požívají návykové látky. V lokalitách chybí osvěta a prevence, nemocné osoby se neléčí v počáteční fázi nemoci.“ (Prokešová, 2010, s.88)

Romové se často nesnaží nemocem předcházet, nevěnují dostatečnou pozornost prevenci, což může být také způsobeno nedostatkem financí, nemají vypěstovány dostatečné hygienické návyky a to také vede k častější nákaze infekčními chorobami. Toto všechno se podepisuje na jejich zdravotním stavu a velká část dospělé romské populace je v invalidním důchodu.

Velký problém této skupiny se nachází v oblasti vzdělání, kterému Romové bohužel nepřikládají prioritu, a není pro ně podstatné. Romové ke školským institucím nemají velkou důvěru, často dochází k tomu, že romské děti jsou přeřazovány do speciálních škol jen proto, že jsou „Romové“ a tyto přesuny jsou mnohdy zbytečné. Není správné podléhat předsudku, že každé romské dítě nezvládne učivo základní školy.

„Mezi hlavní příčiny školní neúspěšnosti romských dětí patří neporozumění českému jazyku, špatná výslovnost, nepozornost a nesoustředěnost (problém adaptace na školní režim), plochá komunikace s malou slovní zásobou a neschopnost vyjádřit se a pojmenovat věci a činnosti. To souvisí s nedostatečnou informovaností rodičů, které nezřídka souvisí se sociálním vyloučením. Rodiče často souhlasí s nástupem dětí do speciálních škol, neboť sami mají s tímto typem škol zkušenost, nechtějí, aby na dítě

byly kladeny vysoké nároky, navíc často sami nemohou dítěti se školní přípravou pomoci.“ (Kajanová, Urban, Davidová, Elichová, 2009, s.48)

Je pravděpodobné, že se ve speciálních školách Romové nesetkávají tak často s diskriminací jako v základních školách, protože ve speciální škole převažuje počet romských dětí. Nevýhoda docházky romských dětí do speciální školy je v tom, že nemotivuje děti k dosažení lepších výsledků. Vzdělávání romských dětí si vyžaduje určitá řešení. Ke zlepšení této situace může přispět podle Kajanové a kol. (2009) zvýšení návštěvnosti mateřských škol, zavedení přípravných nultých ročníků, které slouží k získání základních hygienických i společenských návyků, před začátkem povinné školní docházky. Ke zlepšení komunikace mezi školou, žáky a rodinou zavádět funkci pedagogického asistenta. Motivací pro zvýšení vzdělanosti může být i stipendium pro studenty, večerní kurzy a dálkové studium.

Problematikou vzdělávání a zaměstnávání Romů se zabývá nově schválená Koncepce integrace Romů na léta 2010 až 2013. „Hlavním cílem Koncepce romské integrace je dosažení bezkonfliktního soužití příslušníků romských komunit s ostatní společností.“ (Úřad vlády České republiky, 2010, s.7)

4 SOCIÁLNÍ PRÁCE

Pro sociální práci neexistují jednoznačné modely. „Je chápána jako posilování jednotlivců, skupin a komunit, aby byli více schopni kontrolovat svou životní situaci cestou svépomoci a vlastních aktivit.“ (Navrátil a kol., 2003, s.36)

Podle Navrátila a kol. (2003) se na konci 80. let a v průběhu 90. let začaly prosazovat různé přístupy, které se nazývají antidiskriminující (zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ) a antiopresivní (strukturální zvýhodnění určitých skupin, kterým jsou upírána některá práva a možnosti, které jsou běžně dostupné většinové části společnosti).

Mezi hlavní cíle sociální práce patří také předcházení vzniku sociálního vyloučení a pomoc při sociálním začlenění, proti kterému se může bojovat prevencí, různými sociálními programy a velice důležitá je také větší informovanost a zapojení obyvatelstva. Významem sociální práce je zmírňovat sociální vyloučení, odstraňovat je a také předcházet jeho vzniku.

Hlavním systémem, který vznikl z důvodu podpory boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení, je systém sociálního zabezpečení. Tento systém tvoří tři vzájemně se doplňující subsystémy – sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální péče (pomoc). V § 73 v zákoně o sociálním zabezpečení, č.100/1988 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je sociální péče definována takto: „Sociální péčí zajišťuje stát pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti, dávkami důchodového pojištění nebo nemocenského zabezpečení, popřípadě jinými příjmy, a občanům, kteří ji potřebují vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebo věku anebo kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat obtížnou životní situaci nebo nepříznivé životní poměry.“

Stát může občany podporovat v jejich těžkých životních situacích buď finančně, věcně nebo poskytnutím služeb. Tímto systémem rozumíme podporu státu lidem, v tzv. sociálních událostech (např. nástup do invalidního důchodu, smrt v rodině apod.). Každý občan zodpovídá za svůj život, za způsob, jakým ho prožije a jak zabezpečí sebe a svou rodinu, ale v případě, kdy se dostane do tíživé životní situace, musí nastoupit

společnost a snažit se mu v této situaci pomoci. Občan však nesmí spoléhat na to, že tato pomoc bude stálá a trvalá, ale musí se snažit podle svých možností se zapojit do řešení problému. Nestačí se zaměřit jen na finanční podporu a zvyšování sociálních dávek, na které si Romové velice snadno vytvoří návyk, který dále vede k jejich stále se zvyšující závislosti na státu. Důležité je větší zapojení Romů do činnosti krajů a obcí při vytváření programů pro zlepšení životní úrovně této minority především s ohledem na jejich mentalitu a způsob života, který nejlépe mohou posoudit oni sami. „Mezi některými z aktérů, kteří mají nějakou spojitost s těmito činnostmi – tedy mezi pracovníky státní správy a samospráv, pracovníky nevládních organizací existuje při tom nevyslovený předpoklad, že tyto činnosti má vykonávat osoba romského původu. V České republice ve druhé polovině 90. let vznikly a nadále vznikají pokusy vytvořit a poskytovat specifické sociální služby pro klienty s romskou etnicitou. Jedná se zejména o romské asistenty, (romské) pedagogické asistenty, (romské) terénní sociální pracovníky a v širším smyslu výrazu sociální služba zde můžeme zmínit i romské poradce a koordinátory.“(Jakoubek, Hirt, 2004, s.155)

4.1 Sociální začleňování

Je to proces, který se snaží, aby sociálně vyloučeného člověka vrátil opět do plnohodnotného „běžného života.“ Umožňuje lidem, které postihla chudoba či sociální vyloučení, aby se mohli opět rozvíjet v ekonomické, sociální či kulturní oblasti života a jejich život by dosahoval určité úrovně, která je v naší společnosti považována za odpovídající.

V návaznosti na prosazování sociálního začleňování Romů na lokální úrovni vznikla např. Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, která usiluje o začlenění Romů na trh práce. V ČR funguje mnoho nestátních neziskových organizací, které se také starají o podporu Romů na trhu práce a snaží se, aby v této sféře nebyli Romové diskriminováni. K tomu slouží různé projekty sponzorované z fondů Evropské unie (Evropský sociální fond), či státního rozpočtu.

„Sociální začleňování a vymýcení chudoby má horizontální a vertikální rozměr. Na horizontální úrovni se dotýká resortu práce a sociálních věcí, zdravotnictví, školství, financí, místního a bytového hospodářství, kultury, bezpečnosti a lidských práv.

Vertikálně prochází od individuální úrovně jedince a jeho rodiny, přes obec a kraj až na úroveň ústředních orgánů státní správy. Povinností státu je vytvářet podmínky tak, aby lidé sociálně vyloučení anebo ohrožení sociálním vyloučením mohli nalézt porozumění, pomoc a podporu.“ (European anti poverty network, 2008)

Mezi hlavní znaky romské komunity patří z velké části chudoba. Potýkají se s ní velice často. Roli hraje spousta faktorů. Chtěla bych poukázat na jeden z typických znaků romské chudoby a to je prostorová charakteristika chudoby, podle Džambazoviče (2007) je velice zajímavé sledovat, jak se romské etnikum segreguje do vesnic a méně osídlených oblastí nebo naopak do měst a více osídlených částí. Romská komunita je vnitřně diferencována a tato diferenciace je způsobená mnoha faktory, závisí například na stavu regionu, typu integrace nebo segregace nebo na početnosti romské populace ke stavu k majoritní společnosti.

4.2 Sociální vyloučení

„Je to proces, který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti. Tento proces má mnoho příčin. Patří mezi ně chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované životní prostředí, často také etnická příslušnost. Prostřednictvím tohoto procesu jsou lidé odštěpeni na významnou periodu v životě od institucí a služeb, sociálních sítí a rozvojových příležitostí, které má k dispozici většina obyvatel ve společnosti.“ (Navrátil a kol., 2003, s.34)

Romy v České republice můžeme považovat za sociálně vyloučenou skupinu. Tuto situaci můžeme posoudit podle mnoha ukazatelů. Romové často žijí ve velmi početných rodinách, v nevyhovujících, přelidněných bytech, u těchto občanů je také horší zdravotní stav, částečně zaviněný nedostatečnou pozorností vůči vlastnímu zdraví, s nímž souvisí mnohé jejich zdravotní problémy. Způsobeno je to také špatným životním stylem, nepravidelnou stravou. Nízké vzdělání, vyšší trestní činnost a také mnoho Romů bez práce, to všechno vede k sociálnímu vyloučení.

4.3 Metody sociální práce

Současné problémy společnosti řeší sociální služby, využívají při tom různé metody sociální práce, ve snaze vyrovnat odlišnosti potřeb v řešení diferencovaných situací. Následující část se zabývá vybranými metodami sociální práce s ohledem na jejich využití při sociální práci s menšinami, konkrétně s Romy ve Valašském Meziříčí.

4.3.1 Případová práce

„Základem případové práce je pochopení jedince, ale také porozumění rodině, komunitě, společnosti, kultuře a znalost těch sociálně – zdravotnických služeb, které nabízejí možnost zbavit se nedůstojných životních podmínek.“ (Matoušek, Beaufortová, Bednářová, Hartl, Havránková, Kinkor, Koláčková, Tomeš, 2008, s.67)

V oblasti případové práce je zapotřebí navázat úzký kontakt s člověkem, v případě romské komunity je zapotřebí vycházet z potřeb každého jednotlivce, pomoci mu při hledání svého místa ve společnosti a směřovat jej, aby sám sebe mohl prosadit. Má pomoci člověku znova najít jeho sociální roli ve společnosti, i když se klient mnohdy domnívá, že ve své roli selhal. Tato metoda pomáhá lidem, aby si byli schopni pomoci sami. Dává jim návod, jak si mohou pomoci sami. Sociální pracovník by se měl snažit udělat pro svého klienta maximum, samozřejmě nikdy mu nemůže pomoci natolik, jako klient sám sobě. „Případová práce má začínat tam, kde se klient právě nachází, akceptovat klienta takového, jaký je, a snažit se do starých problémů vnášet nové porozumění, nabízet jiný úhel pohledu, novou perspektivu.“ (Matoušek a kol., 2008, s.80)

4.3.2 Sociální poradenství

Má za úkol poradit a podat potřebné informace, má pomoci získat určité znalosti a dovednosti, které mohou situaci člověka zlepšit. Informace o možnostech sociální pomoci poskytuje základní sociální poradenství. Dále existuje odborné sociální poradenství, které již přímo napomáhá v řešení problému. „Poradenství je tedy jednou z cest, jak pomáhat lidem překonat jejich problémy, jak objasňovat jejich osobní cíle a jak jich dosahovat“ (Matoušek a kol., 2008, s.85). Velice důležitým aspektem

v sociálním poradenství je vedení rozhovoru, které by mělo být profesionální a mělo by splňovat všechny podstatné fáze správně vedeného rozhovoru. Klient by nikdy neměl mít pocit, že ho sociální pracovník neposlouchá, jeho problém podceňuje nebo není dostatečně fundovaný.

4.3.3 Krizová intervence

V krizové situaci se člověk většinou snaží ji zvládnout sám, ovšem ne vždy se mu to podaří, proto je někdy nutné, aby mu byla poskytnuta odborná pomoc. Při takových situacích se člověk může cítit ohrožený a může prožívat stres. Každý člověk na určitou situaci reaguje jinak. Pomoc by měla být pokud možno okamžitá a neměla by se odkládat. Každý člověk, který chce krizovou intervenci poskytovat, musí projít speciálním výcvikem. Tato metoda je velice specifická a mohou ji dělat jen kvalifikovaní pracovníci.

4.3.4 Mediace

Tato metoda se začala využívat teprve v posledních letech a má pomoci tam, kde například i přes rozhodnutí soudu selhává komunikace. Není zatím v České republice příliš rozšířena a na vysokých školách se začíná vyučovat teprve krátce. U nás tuto službu hlavně poskytuje Probační a mediační služba České republiky a také několik agentur, které mediaci nabízejí.

„Mediace je neformální, strukturovaný proces řešení konfliktů, při kterém mediátor jako nezávislá a nezaujatá osoba pomáhá stranám identifikovat jejich zájmy a podporuje je v hledání společných praktických a reálných řešení v bodech, které způsobily konflikt. Podporuje klienty v hledání společné smírné cesty a ve vytvoření vzájemně přijatelné dohody, která může být v určité formě právně závazná. Pomáhá jim vyhledávat taková řešení, která uspokojí obě strany, aniž by doporučoval nebo nařizoval podobu výsledného řešení. V mediaci ti, kdo rozhodují o výsledku sporu, jsou sami účastníci mediačního procesu. Cílem a výsledkem mediace je jasně formulovaná, srozumitelná a prakticky uskutečnitelná dohoda, na jejíž podobě se podílejí všichni účastníci mediačního procesu.“ (Matoušek a kol., 2008, s.138-139)

4.3.5 Skupinová práce

Člověk je tvor společenský a proto i řešení problémů se daří lépe ve skupině lidí, kteří mají stejné nebo podobné problémy. Při skupinovém sezení na sebe navzájem lidé působí a tím dochází k utřídění myšlenek a názorů, případně i ke změně postoje člověka. „Smyslem sociální práce se skupinou je psychosociální působení na skupinu lidí s nějakým společným znakem s cílem, aby se stali celistvými osobnostmi a mohli se společensky bezproblémově vyvíjet a uplatnit. Jedná se o účelný postup jak pomoci více lidem, kteří se potýkají s podobnými problémy, současně. Ve skupině si mohou uvědomit, že nejsou osamoceni.“ (Klimentová, 2001, s.78)

4.3.6 Streetwork

Jedná se o velice specifickou metodu sociální práce, která slouží určitému okruhu lidí. Specifikem této práce je, že se odehrává v terénu, „na ulici“. Tato metoda se v ČR praktikuje od 80. až 90. let. 20. století.

Hlavním cílovými skupinami streetworku jsou podle Klimentové (2001) mladiství lidé ve věku od 13 do 25 let. Mnozí z nich se nacházejí z nějakého důvodu v problémové nebo krizové situaci. Tito lidé velice často ztratili vazby k institucím, jako jsou škola, rodina, zaměstnání či církev. Do této skupiny můžeme zařadit mladé lidi, kteří mají přetřhané vazby s rodinnými příslušníky nebo se nacházejí v různých životních krizích, při jejichž řešení si neumí pomoci sami, mladé cestovatele z jiných měst, lidé, kteří se vzdali svého dobrého zázemí kvůli partě kamarádů, uživatelé legálních i nelegálních drog, klienti s psychotickými příznaky, osoby propuštěné z výkonu vazby nebo trestu, nezaměstnaní, lidé bez domova, děti imigrantů atd.

Streetwork je jednou z osvědčených možností, jak zlepšit životní situaci chudých lidí v sociálně vyloučených lokalitách. Hlavní náplň a poslání této práce je založeno na poznávání a podpoře lidí v komunitách. „V Čechách a na Moravě již působí několik desítek terénní sociální pracovníků, zaměřených na práci v jasně vymezených komunitách o velikosti řádově desítek rodin. Projekty terénní práce.“ (Moravec, Černý, Novák, 2002, s.9)

Ve Valašském Meziříčí pracují streetworkeři u některých neziskových organizací. Jejich činnost není honorována, pracují dobrovolně. Jsou motivováni především snahou pomáhat lidem v krizových životních situacích. Vyhledávají a navštěvují místa, kde lze předpokládat přítomnost těchto osob. Vzhledem k tomu, že Valašské Meziříčí není velké, jsou tato místa známa. Jedná se o opuštěné domy, nádraží, nábřeží Bečvy a park (který se ovšem na noc zamyká).

4.3.7 Komunitní sociální práce

Tato práce se zabývá jednotlivci, skupinou nebo celou komunitou, které spojuje snaha o změnu k lepšímu a která vychází z iniciativy lidí, kteří potřebují pomoc. Tato metoda se snaží aktivizovat lidi, aby se sami dále snažili o řešení problému, ať už se týká sociálních služeb, vzdělávání, životního prostředí, národnostních menšin atd. „Cílem komunitní práce bývá nejčastěji ovlivňování sociálních změn v určité lokalitě nebo organizaci, utvářením žádoucích vztahů mezi skupinami existujícími v dané komunitě, a to nejlépe tak, aby sami členové této komunity tyto změny žádali a uskutečňovali.“ (Sotoniaková, 2005, s.54)

V rámci mé praxe v centru pro děti a mládež ve Valašském Meziříčí jsem měla možnost vykonávat komunitní práci se zaměstnancem centra, který měl pracovní pozici psychologa a speciálního pedagoga, pracující dlouhodobě s romskými rodinami. Většina rodin, které jsem měla možnost navštívit, jsou ohrožené sociálním vyloučením a většinou oba rodiče jsou bez zaměstnání. Pracovník pravidelně navštěvuje rodiny a pracuje s nimi, zná jejich rodinné vztahy, zúčastňuje se rodinných událostí, poskytuje dětem doučování, dává rodinám rady pro jednání s úřady a připravuje individuální vzdělávací programy pro děti. Jeho práce je vedle odborné činnosti také organizační a poradenská.

5 SPECIFIKA SOCIÁLNÍ PRÁCE S ROMY

Sociální práce s Romy má svá specifika. Je třeba počítat s jazykovou bariérou a to především u dětí. K jejímu odstraňování slouží přípravné ročníky („nulté“) základních škol, kde děti navazují sociální kontakty s neromskými spolužáky, učí se mluvit a chápat v českém jazyce a připravují se na nároky, které na ně budou kladeny v základní škole. S jazykovou a komunikační bariérou se ale sociální pracovníci běžně setkávají i u dospělých Romů – často nerozumí a hůře chápou vyjádření v českém jazyce. Je nutné mluvit v jednoduchých větách, opakovat sdělení, používat ustálené fráze a více si kladením otázek ověřovat porozumění sdělenému. Sociální pracovník by neměl dávat najevo nadřazenost, i když často řeší složité a konfliktní situace. To znamená, že má mluvit srozumitelně, projev musí být stručný. Je nutné dělat pauzy, aby účastníci hovoru nebyli brzy unaveni. Jejich schopnost soustředění je kratší. Při komunikaci je důležité, aby sociální pracovník byl empatický a aby respektoval odlišnosti Romů. V hovoru mají převažovat praktická sdělení, která jsou zaměřena na činnosti (co je třeba udělat, kdy, kdo to má udělat, kam má jít apod.). Významnou složkou je neverbální projev – oční kontakt, uvolněnost, mimika tváře. Úspěch sociální komunikace se posílí při zapojení rodiny, přičemž je nutné, aby přístup byl individuální, přizpůsobený každému jedinci, aby se hovořilo o dětech, aby byl respektován otec jako hlava rodiny, aby byl projeven skutečný zájem o sociální situaci. Romové jsou velmi citliví na své rodiny.

Při sociální práci s Romy je třeba brát v úvahu zakořeněnou nedůvěru k majoritní společnosti. Je dána historickou zkušeností Romů, jejich obavami z pronásledování a diskriminace. Také jejich současný život je stále plný předsudků, odmítání a nepochopení. Ze své studentské praxe v pedagogicko-psychologické poradně vím, že romské děti se prakticky denně setkávají s předsudky, odmítáním, nepochopením a agresivitou neromských dětí. Jsou velmi často terčem malých i větších verbálních a fyzických útoků. Musí se jim bránit, postupně se rovněž stávají agresivními, „oplácejí“ útoky stejným způsobem a osvojují si takto vzorce chování, které jim pak zůstávají po celý život. Tvrdit tedy, že Romové si za své chování mohou sami, není správné. Majoritní společnost výrazně ovlivňuje jejich chování od útlého dětství. Posiluje jejich nedůvěru vůči majoritě a utvrzuje je v pocitu ohrožení, který je provází prakticky po

celou dobu historického vývoje. Pokračuje tak uzavřenost jejich komunity a nechuť k navazování sociálních kontaktů s neromskou majoritou. Platí to samozřejmě i ve Valašském Meziříčí. Romové se soustřeďují v několika málo lokalitách, nebydlí v celém městě jako ostatní obyvatelé. Stýkají se téměř výhradně pouze mezi sebou, nevyhledávají kontakty s ostatním obyvateli. Sociální pracovníci, kteří je navštěvují, překonávají tuto uzavřenost komunity, nedůvěru a obavy. Je zapotřebí více návštěv v jejich domovech, srozumitelná komunikace s rodinou, důležité jsou některé detaily – podání ruky, pohlázení dítěte, ochutnání jídla atd. Jakmile pracovník získá důvěru, jsou Romové velmi pohostinní, nabídnou jídlo, zvou takového pracovníka do rodiny. Teprve potom sociální pracovník může v plné míře realizovat sociální práci. Je možné tedy konstatovat, že při zahájení sociální práce s Romy je nejdůležitější, nejdelší a nejnáročnější přípravná fáze – navazování kontaktů a získání důvěry.

Při sociální práci s Romy hrají důležitou roli jejich kulturní a sociální odlišnosti. Některé již byly zmíněny v předcházejících odstavcích. I ve Valašském Meziříčí ovlivňují úspěch či neúspěch sociální práce. Ke kulturním odlišnostem jistě patří jejich společenský život. Na rozdíl od majoritní společnosti u Romů se neprojevuje tendence k individualismu. Stále přetrvává význam pospolitosti, vědomí sounáležitosti s rodinou a komunitou. Také jejich společenský život se tomu podřizuje. Jejich setkávání, zábava, komunikace a spolupráce je prakticky skupinová, odehrává se v menších i velkých sociálních skupinách. Pro zařazení jedince do skupiny a pro jeho sociální roli je rozhodující názor celé skupiny, stejně jako vžitá hierarchie. Ve Valašském Meziříčí tvoří romskou komunitu pouze několik velkých rodin, vzájemně propojených příbuzenskými vztahy. Tyto mnohočetné rodiny se stále stýkají, přijímají stejná stanoviska, hodnotí své členy podle ustálených měřítek. Ovlivňují život jednotlivých členů podstatně více, než je tomu u majoritní společnosti. To vše musí sociální pracovník při své práci brát v úvahu. Nikdy nepracuje pouze s jedním příslušníkem rodiny, vždy ovlivňuje i ostatní členy a musí brát v úvahu vliv jejich názorů a jejich postavení ve skupině.

Ke kulturním a sociálním odlišnostem patří také již zmíněné uspořádání rodiny. Její význam je pro úspěch sociální práce rozhodující. Dominantní postavení má muž – otec rodiny, kterému je prokazována úcta. Romové ve Valašském Meziříčí si velmi považují, když otec získá práci a jsou hrdí, když je to práce trvalá. U ostatních členů

rodiny se to nepovažuje za tak důležité. Při řešení sociální situace členů rodiny musí sociální pracovník respektovat tuto rodinnou hierarchii.

K sociálním odlišnostem patří také jiné chápání etických zásad a norem. U Romů je podstatné to, co jim pomáhá v jejich nelehké sociální situaci. Protože ve většině nemají práci, je pro ně nejvýznamnější získání sociálních dávek, hledají jakoukoliv možnost pro jejich získání. Protože jsou častými neplatiči nájemného, je k nim přistupováno odlišně než k ostatním obyvatelům – v bytech platí nájemné nikoliv podle rozlohy bytu, ale podle počtu přihlášených osob. Stává se tak, že rodina, která žije v jednopokojovém bytě, platí nájemné ve výši 8 až 9 tisíc Kč, přestože obvyklé nájemné je o několik tisíc Kč nižší. To považují za diskriminační. I tento přístup města Romy utvrzuje v jejich uzavřenosti a pocitu vyloučení.

Romské rodiny žijí ve Valašském Meziříčí desítky let, jsou tam tedy stabilizovány. Nedochází k další migraci ze Slovenska, jak je tomu v jiných městech východní Moravy. Lze konstatovat, že při vědomí všech výše uvedených odlišností, se postupně adaptovaly a do určité míry přijaly základní normy společenského života ve městě. Všichni se navzájem znají, i když všechny rodiny se neuznávají a mezi některými panuje napětí. Pro sociální pracovníky je částečně výhodná stabilita komunity, její členové jsou i pro ně známí.

Dalším specifikem sociální práce je ztížený přístup Romů ke vzdělání. Tak jako v celé společnosti je i ve Valašském Meziříčí smutno realitou, že Romové jsou chápáni jako hůře vzdělavatelni a méně sociálně adaptabilní. Děti ve většině navštěvují běžné základní školy. Potýkají se s nároky učiva s ohledem na zmíněné jazykové bariéry, tj. především bojují s neporozuměním učivu, chybí jim více individuálního přístupu. Málo se u nich využívají individuální vzdělávací plány, práci škol nahrazují nestátní organizace a spolky. Pravidelně pak po ukončení základní školy odcházejí na střední školy studovat učebním obory, přestože by zvládly maturitní studium. Při výběru škol hraje roli pochopitelně i finanční náročnost studia a děti jsou směřovány na stejnou školu, kde studují ostatní příslušníci komunity. Tato určitá předurčenost vývoje a vzdělávání romských dětí má devastující účinek pro jejich další uplatnění. Studují stále stejné obory. Po ukončení střední školy zůstává naprostá většina mladých Romů bez zaměstnání a dostávají se do sociální sítě. I když poté absolvují různé rekvalifikace,

jejich uplatnění na pracovním trhu je minimální. Zde hrají roli předsudky, lze uvést celou řadu příkladů, kdy Rom není přijat do zaměstnání a je dána přednost neromskému uchazeči. Těžko je možné dokázat, že se jedná o diskriminaci, ale v praxi to tak skutečně je. Nejlépe o tom vypovídá počet nezaměstnaných mladých Romů. Má to své důsledky- nevytvoří se u nich potřebné pracovní návyky, naučí se přežívat na sociální podpoře a při dlouhodobé nezaměstnanosti přestanou o práci usilovat. To vše podmiňuje sociální práci s Romy. Je specifická v tom, že děti mají komplikovaný přístup ke vzdělání a jsou posléze více ohroženy sociálním vyloučením.

Důsledkem ztíženého přístupu ke vzdělání je u Romů nízká kvalifikace – další specifikum, které je nutné při sociální práci brát v úvahu. Většina Romů střední a starší generace ve Valašském Meziříčí má základní vzdělání, mladší Romové jsou absolventy učebních oborů nebo mají rovněž základní vzdělání. Pomoc při hledání zaměstnání je jedním ze stěžejních úkolů sociální práce. Je totiž předpokladem pro odstranění hrozby sociálního vyloučení. Sociální práce spočívá zvláště u Romů v poradenské službě, v jednání s úřady a institucemi. Neorientují se v právním řádu, neznají základní pravidla a povinnosti spojené s pracovním poměrem. Ve Valašském Meziříčí je zaměstnavatelem romských spoluobčanů jeden z nich – vcelku úspěšný podnikatel. Jeho respektování pracovně právních vztahů je však na nízké úrovni a často je vlastní komunitou ostře kritizován. Stejně jako jinde v republice i ve Valašském Meziříčí se Romové nelépe orientují v oblasti sociálních dávek, ale je chybné se domnívat (jak se velmi často stává), že je to jejich vychytralost. K této orientaci v sociálních dávkách, v právech a nárocích, je vede nezbytná potřeba zabezpečit sebe a svou rodinu jediným pro ně dostupným způsobem. Sociální pracovník musí při práci v terénu citlivě přistupovat k problematice sociálních dávek, bez předsudků. Specifikum práce v této oblasti je jasně dáno zjednodušeným chápáním role státu a také dlouhotrvajícím paternalistickým přístupem státu k Romům v minulosti. O diskriminaci jsem se zmiňovala již v předchozích odstavcích. Netýká se pouze dětí, stejně silná je i při hledání zaměstnání a v občanském životě Romů. Při hledání zaměstnání jsou zcela evidentně znevýhodněni svou příslušností k etniku. Příčinou jsou předsudky majoritní společnosti, oboustranná nedůvěra a špatné zkušenosti s Romy. Žádný zaměstnavatel nezdůvodní nepřijetí zájemce o práci jeho příslušností k romskému etniku, ale je to nepopíratelná skutečnost. Zřetelně o tom vypovídá vysoká nezaměstnanost Romů. S tím

souvisí už zmíněná ztráta nebo nevytvoření pracovních návyků a spoléhání na sociální podporu.

Romové se tedy pohybují v začarovaném kruhu. Mají ztížený přístup ke vzdělání, nemotivující rodinné prostředí pro děti, ztížené hledání zaměstnání, vysokou nezaměstnanost a tím také nízké příjmy. Z toho vyplývá nedostatek prostředků na slušné bydlení, vytváření malých ghett, izolovanost a stále stejná nedůvěra k majoritní společnosti. Platí to i ve Valašském Meziříčí. Podílí se na tom, bohužel, i město, které zřejmě na základě špatných zkušeností nastavilo pro bydlení Romů jiná měřítko než pro ostatní občany. Tato skutečnost do značné míry limituje sociální práci s etnikem. Mohou se při ní vyskytovat dva extrémy – buď je to úřední přístup bez empatie s negativním očekáváním, nebo naopak přílišná péče, ochránářský přístup a pomoc. Oba přístupy jsou při práci s Romy chybné a nepřinášejí potřebné výsledky.

6 SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Z hlediska zajištění služeb a sociální práce jsou podstatné tyto oblasti, které můžeme podle Matouška, Koldínské a Průši (2007) rozdělit do několika podskupin. Oblast sociálních služeb je mimo jiné zajišťována státní správou, např. sociálním odborem městských nebo krajských úřadů. Do další oblasti institucí, které jsou zřizovány státem, patří ministerstva práce a sociálních věcí, které jsou zřizovatelem pouze některých ústavů sociální péče. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které zřizuje systém ústavů výchovy, např. dětské domovy a dále ministerstvo spravedlnosti zajišťuje síť probačních služeb. Organizace zřizované obcemi či okresními úřady zajišťují provoz ústavů sociální péče, azyly pro matky s dětmi, azylové domy a další. Mezi další subjekty, které se věnují oblasti sociální práce, můžeme zařadit nestátní nebo neziskové organizace, kam patří obecně prospěšné společnosti, občanská sdružení, nadační fondy a účelová zařízení církví.

O sociálních službách, poskytování pomoci a podpory občanům v jejich nepříznivých životních situacích pojednává zákon č. 108/2006 Sb. Tento zákon zároveň stanovuje předpoklady a podmínky pro výkon povolání sociálního pracovníka. V této kapitole se budu věnovat sociálním službám, jimiž se rozumí podle zákona o sociálních službách činnost zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Tyto služby se dělí na sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Těchto služeb máme v České republice nespočet, poskytovaných státní či veřejnou správou všem potřebným občanům, takže se tedy vztahují i na romské občany. Podle § 34 zákona o sociálních službách se zřizují pro poskytování sociálních služeb tato zařízení: centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení, azylové domy, domy na půl cesty, zařízení pro krizovou pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, terapeutické komunity, sociální porady, sociálně terapeutické dílny, centra sociálně rehabilitačních služeb, pracoviště rané péče, intervenční centra a zařízení následné péče.

Základní činností při poskytování sociálních služeb je podle § 35 zákona o sociálních službách, mimo jiné, pro romské občany důležitá pomoc sociálním

poradenstvím, výchovnými, vzdělávacími a aktivizačními činnostmi, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí, podpora vytváření dovedností pro zvládání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností. Nejdříve uvedu služby, sloužící lidem, kteří jsou nezaměstnaní nebo se snaží předejít chudobě a bezdomovectví. Romská menšina má problémy s nezaměstnaností, se vstupem na trh práce a s nízkou kvalitací, mnoho těchto občanů ztratilo motivaci k práci.

„Státní služby pro nezaměstnané zajišťují v západoevropských zemích specializované orgány státní správy. V ČR jsou těmito orgány úřady práce, řízené Ministerstvem práce a sociálních věcí. Prosazují tzv. aktivní politiku zaměstnanosti, která má dva hlavní aspekty: zvyšování kvalifikace potenciálních účastníků trhu práce a vytváření nových pracovních míst. Jako pasivní politika nezaměstnanosti jsou u nás používány dávky,...“ (Matoušek a kol., 2007, 79)

Hlavní dávkou se rozumí podpora v nezaměstnanosti, která náleží člověku po dobu prvních pěti měsíců nezaměstnanosti. Člověk musí ovšem splnit několik podmínek, aby na tuto podporu měl nárok.

„Úřady práce v ČR v posledních letech zavádějí dva intenzivní programy. Program určený mladým uchazečům do 25 let se jmenuje První příležitost. Jeho cílem je buď přímo nabídnout těmto lidem pracovní místo, nebo zvýšit jejich kvalifikaci a tím také jejich zaměstnatelnost v době do šesti měsíců od vzniku nezaměstnanosti. Podobné postupy využívá program Nový start, jehož cílovou skupinou jsou lidé starší 25 let, u nich by měla intenzivní intervence proběhnout do 12 měsíců od vzniku nezaměstnanosti.“ (Matoušek a kol., 2007, s.80)

Úřady práce také poskytují služby, které se snaží v lidech zvýšit jejich dovednosti, jež by jim mohly pomoci získat zaměstnání (např. psaní životopisů, naučit se jednat při pracovním pohovoru) a také pořádáním rekvalifikačních kurzů, jejichž úspěšné zvládnutí je předpokladem, podle regionálních požadavků, k získání kvalifikace v jiném oboru. V České republice jsou bohužel pracovníci na Úřadech práce velice vytížení, vzhledem k velkému počtu klientů, proto se nestíhají věnovat každému člověku individuálně delší dobu. Dalším poskytovatelem sociálních služeb jsou nestátní neziskové organizace, které nabízejí občanům (různým cílovým skupinám, např. nezaměstnaným) sociální poradenství, které by mělo pomoci lidem řešit jejich situaci a najít směr nového řešení. Dále bych uvedla služby, které se zaměřují na lidi, kteří nemají domov, kteří ztratili střechu nad hlavou, a právě tento fakt mohl být způsoben právě nezaměstnaností. Mezi tyto služby bych zařadila azylové domy, azylové domy pro matky s dětmi a další zařízení, jak jsem již uvedla výše, podle zákona. Mnoho pomoci přichází také z církví, které se snaží těmto lidem pomoci především materiálně (jídlo, ošacení).

Mezi hlavní složky pomoci patří také služby pro rodiny s dětmi, jak je známo, pro romskou rodinu jsou děti na prvním místě a téměř každá rodina má spoustu dětí. První uvedu

služby týkající se dětí, se kterými je špatně zacházeno nebo nemají rodiče. V České republice se tímto zabývá oddělení sociálně právní ochrany dětí, které „prověřuje případy špatného zacházení rodičů či jiných pečujících osob s dětmi, navrhuje další opatření včetně omezení, zbavení a pozastavení rodičovské odpovědnosti a také navrhuje ústavní výchovu.“ (Matoušek a kol., 2007, s.83). Výchova dětí, které nemají rodinu nebo je s nimi špatně zacházeno je v ČR poskytována v různých zařízeních, např. kojenecké ústavy, dětské domovy, domy na půl cesty (pro děti vycházející z dětských domovů, které jim mají usnadnit přechod z ústavního zařízení do běžného života), pěstounská péče, adoptivní péče, azylové domy pro matky s dětmi. Dále mohou rodiny s dětmi navštívit, pedagogicko- psychologické poradny, které slouží především pro děti s postižením nebo pro děti s poruchami učení či chování. Podobnou funkci mají speciálně pedagogická centra, která jsou zřizována při státních či nestátních speciálních školách a také poskytují poradenské či terapeutické služby. Na základních školách najdeme výchovné poradce, kteří slouží k pomoci rodině, při zvládnání výchovných a vzdělávacích problémů dětí. Další výhodou mají děti na základních školách v osobních asistentech, kteří pomáhají dětem lépe zvládat výuku. V ČR také najdeme poradny pro rodiny s dětmi, manželství a mezilidské vztahy, které občanům mohou pomoci v jejich nepříznivé situaci, poradí jim jak řešit problémy, s kterými si sami nevědí rady. Většinou jsou tyto služby bezplatné. Další a velice důležité služby jsou zaměřeny přímo na děti a mládež.

„Kurátor pro děti a mládež je v ČR úředníkem státu. Jeho povinností je starat se o děti a mladistvé obtížně vychovatelné, o mladistvé páchající trestnou činnost a jejich rodiny. Těmto klientům a jejich rodinám poskytuje poradenskou a socioterapeutickou pomoc. Ta však nemůže být intenzivní vzhledem k vysokému počtu případů, jimiž se ročně kurátoři zabývají. Proto kurátoři odkazují děti, případně rodiny, do soustavné dlouhodobé péče jiným organizacím (střediska výchovné péče, ústavy, nestátní formy ambulantní pomoci) a monitorují situaci dítěte.“ (Matoušek a kol., 2007, s.86)

Do výše uvedených zařízení jsou děti posílány z nařízení soudu. Např. do diagnostických ústavů děti mohou být přijaty i na vlastní žádost. Ústavní péče je velice riziková, z toho důvodu, že děti pochází většinou z narušeného rodinného prostředí a nemají tedy většinou vypěstován cit k druhému člověku, případně k společnému soužití. Pracovníci těchto ústavů nemohou zajistit neustálý dohled nad dětmi, a proto se stává, že v těchto zařízeních může docházet k násilí a šikaně. Vliv tohoto zařízení, které mělo dítě správně vychovat, může mít ve svém důsledku nakonec vliv negativní. Některé nestátní organizace pořádají speciální rekvalifikační kurzy, kde není kladen tak velký důraz na teoretickou výuku, ale spíš na praktické zvládnutí pracovních dovedností. Do těchto kurzů jsou přijímáni i lidé, kteří nemají dokončené základní vzdělání, protože se většinou jedná o méně odborné práce, pro které se v kurzech připravují. Velmi vítaným místem k trávení volného času a volnočasových aktivit

jsou nízkoprahová komunitní centra, která ve svém programu mají především naučit děti využívat volný čas smysluplně. Starají se o využití volného času nejen v odpoledních hodinách, ale i o prázdninách a dnech volna. Pořádají pro děti nejrůznější akce, tábory a pobyty v přírodě. Tato centra jsou velice často provozována speciálně pro romskou mládež. Z mých vlastních zkušeností vím, že děti si návštěvu center velice oblíbily a hojně je navštěvují.

Podle výzkumu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy z roku 2010 bylo zjištěno, že romská mládež ze sociálně vyloučeného prostředí tvoří většinu docházejících v nízkoprahových a otevřených centrech, v centrech s tzv. volnou docházkou. Klíčovými faktory, díky kterým romské děti v tak velké míře centra navštěvují, je bezplatný vstup a pocit bezpečí, který děti v nízkoprahových centrech mají, protože se v nich scházejí se svými kamarády a kamarádkami.

„Soužití „domácí“ většiny a etnicky odlišné „menšiny“ je v současnosti v ČR nejproblematictější v místech, kde se koncentruje romské obyvatelstvo. Napomáhá tomu i praxe místních úřadů, jež Romů, kteří dluží nájemné, vystěhovávají do tzv. holobytů, a vlastně tak pomáhají vytvářet ghetta společensky vyloučených lidí. V ČR typické sociální problémy Romů představují nízká kvalifikace, nezaměstnanost, špatné bydlení, špatný zdravotní stav, závislosti na sociálních dávkách, závislost na návykových látkách, některé druhy kriminality, vzhledem k úrovni příjmů vysoká zadluženost bez schopnosti dluhy splácet a s tím související závislost na lichváři, který poskytuje na neúměrně vysoký úrok další půjčky.“ (Matoušek a kol., 2007, s.92-93).

V České republice nestátní neziskové organizace poskytují základní sociální poradenství, které se snaží lidem pomoci v otázkách, které se týkají rodiny, bydlení, majetkové záležitosti, pracovní a finanční záležitosti, sociální dávky a služby. Služba probíhá většinou formou osobní konzultace. Cílem těchto služeb je nejen pomoci klientovi řešit jeho problém, ale taky správně klienta nasměrovat k tomu, aby si dokázal v budoucnu pomoci sám.

Často se stává, že možnost dosáhnout určité služby je dost obtížné, jednak z důvodu neznalosti práv, někdy i neochoty úředníků a schopnosti vyplnit různé složité formuláře a tiskopisy.

„S romskou komunitou je často spojováno podezření ze zneužívání služeb sociální pomoci. Realita však ukazuje, že mnohdy Romové, nejčastěji z důvodu své nevzdělanosti, neinformovanosti a sociální izolace od většinové společnosti, neumějí využívat všech možností, které státní systém sociální pomoci poskytuje, a nedosahují takového řešení své situace, které tento systém potenciálně umožňuje. K této situaci velmi často přispívá vzájemná nedůvěra klientů romské komunity k institucím, které spravuje většinová společnost, a zároveň nedůvěra pracovníků těchto institucí k těmto svým klientům.“ (Navrátil a kol., 2003, s.71)

7 CHARAKTERISTIKA ROMSKÉ KOMUNITY VE VALAŠSKÉM MEZIŘÍČÍ

7.1 Příchod a domestikace Romů na Valašsku

Podle dostupných dokumentů okresního archivu ve Vsetíně příchod Romů do regionu Valašského Meziříčí není možné dohledat. Dá se předpokládat, že jejich migrace z původní vlasti – Indie – probíhala směrem ze Slovenska na Moravu, na Valašsku však jejich větší výskyt nebyl zaznamenán. Teprve od vzniku samostatného Československa se jejich pohybu začíná věnovat zvýšená pozornost. Ze záznamů archivu se dočteme, že v roce 1939 byla ve Valašském Meziříčí usazena „tlupa 11členů“ pro něž byla postavena pod Junákovem dřevěná bouda pro ubytování. Už tehdy se věnovala pozornost docházce dětí do školy a zaměstnanosti dospělých. V roce 1942 jich bylo 10 a všichni bydleli ve vlastních vozech. Zkušenosti s usazováním romských rodin byly různé, v některých městech a obcích jim vycházely úřady vstříc.

„Naproti tomu v prostředí s menšími pracovními příležitostmi a nedostatečnými ubytovacími možnostmi vyvolávalo usazování Romů obtíže, jejichž řešení se úřední místa vyhýbala striktními protiruskými opatřeními. Typickým tu zůstával např. postup okresního úřadu ve Valašském Meziříčí. V jeho obvodu se snažilo usadit celkem 19 rodin, ve kterých žilo 17 mužů, 17 žen, 18 školáků a 31 dětí předškolního věku. Bydleli většinou v kočovných vozech nebo ve stanech a jenom na dvou místech měli k dispozici byty v obecních domcích. Muži našli zaměstnání při silničních, regulačních a kanalizačních pracích, část žen posluhovala u rolníků.“ (Nečas, 1994, s.36)

Po druhé světové válce byl vydán zákaz kočování Romů a docházelo k jejich usazování již v určených obcích a v přidělených bytech a byla vedena jejich důkladnější evidence. V roce 1967 dochází k první etapě usídlování 10 rodin cikánského obyvatelstva ze Spišské Nové Vsi do Valašského Meziříčí. Dochází ke koncentraci v určitých částech města – Krhová, ul. Hranická, ul. Vrbenská. Snahou tehdejšího městského národního výboru je cikánské rodiny rozmístit po městě, aby nedocházelo k problémům v jejich okolí. Toto přemísťování podle vládního usnesení č. 502 z roku 1965 bylo ukončeno v roce 1970, kdy bylo přemísťováno na Valašsko 70 rodin. Po tomto roce však již nastal nekontrolovatelný příliv obyvatel cikánské národnosti. V květnu roku 1972 vzniká ve Valašském Meziříčí organizace Svaz cikánů Romů, která měla 43

členů. Posláním této organizace bylo především zapojit se do činnosti jiných organizací a být nápomocni při začleňování Romů do společnosti. V roce 1988 je ve Valašském Meziříčí evidováno celkem 28 cikánských rodin – 187 lidí, z toho 59% (102 obyvatel) jsou děti do 15 let. V archivu jsem také vyčetla, že v této době se vyskytuje vysoká nemocnost dětí, i když je jim věnována stejná péče jako ostatním občanům. Toto je připisováno nedostatečné informovanosti rodičů, nedostatečné péči ze strany rodičů a také nesprávné výživě. Z uvedeného počtu dětí mateřskou školku navštěvovalo jen 5 dětí, přestože město poskytlo dětem základní vybavení, rodiče pro docházku do MŠ neměli pochopení. Děti chodily neupravené, špinavé, zavšivené, s nedostatečnými hygienickými návyky a se špatnou znalostí jazyka. V této době je dosti vysoký počet zaměstnaných Romů, i když často dochází ke střídání zaměstnání, protože jim schází kvalifikace.

7.2 Sociální status, zaměstnanost, nezaměstnanost

Romové po svém příchodu na Valašsko byli většinou zaměstnáváni jako námezdní síly, poněvadž pro výkon povolání jim chybělo vzdělání. V průběhu let jejich původní řemesla mizela (kováři, dráteníci, hrnčíři) a byli nuceni vykonávat jen podřadné práce. Po roce 1989 došlo k politickým i hospodářským změnám. Tyto změny dopadly největší měrou a s největšími důsledky právě na nekvalifikované pracovníky. Podle informací z Úřadu práce ve Valašském Meziříčí se počet nezaměstnaných Romů samostatně neeviduje, proto je těžké odhadnout jejich přesný počet, ale dá se usuzovat, že nejméně polovina práceschopných nemá trvalé ani sezónní zaměstnání. Zaměstnání Romům ve většině případů umožňuje město Valašské Meziříčí. Obvykle vykonávají veřejně prospěšné práce nebo je zaměstnává místní romský podnikatel, který vede stavební firmu, případně jiné firmy, které je najímají na různé práce (např. výkopové). Jejich postavení při získávání zaměstnání se mění jen velmi pomalu a zvyšování kvalifikace bude jedním z předpokladů, aby jim bylo umožněno se lépe realizovat na trhu práce.

7.3 Současnost – počet obyvatel romského etnika

V současné době, podle sdělení Městského úřadu – odboru sociální péče se v regionu města Valašské Meziříčí nachází přibližně 300 obyvatel romského etnika. Počet není možné přesně určit, protože při posledním sčítání lidu se k romské národnosti přihlásili jen 3 občané. Při evidenci pro vyplácení sociálních dávek poskytovaných odborem sociální péče a evidenci nezaměstnaných na Úřadu práce se z důvodu rasové diskriminace tito občané zvláště neevidují. Rovněž při páčání trestné činnosti se také tito občané zvláště nevyčleňují. Z důvodu těchto nedostačujících informací nemůžeme přesně zjistit, kolik se jich v našem městě skutečně nachází.

7.4 Lokality bydlení ve městě Valašské Meziříčí

Džambazovič (2007) konstatuje, že podle míry integrace nebo segregace a rozptýlení nebo koncentrace byly identifikovány tři hlavní typy romských osídlení. Segregovaný typ znamená osídlení mimo obce či města. Jsou to osady, kde osídlení tvoří seskupení obydlí, které jsou vzdálené od obce či města, případně jsou odděleny nějakou bariérou. Mezi segregovaný osídlením není souvislá zástavba. Separovaný typ se týká Romů žijících koncentrovaně v určité části obce nebo města, ať již uvnitř nebo na jejím okraji. Rozptýlený nebo integrovaný typ osídlení znamená bydlení v rámci obce integrované mezi majoritní populací. Zatímco integrované osídlení i oddělované osídlení jsou typické projevy relativní chudoby, segregované osídlení projevy indukujícími absolutní chudobu. Zjednodušeně platí, že čím dál se osídlení od mateřské obce nebo města nachází, tím horší je v něm kvalita života.

Evropský sociální fond v ČR, provedl v roce 2006 průzkum, ke zjištění sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR. Podle těchto dostupných informací ve Valašském Meziříčí není žádná sociálně vyloučená lokalita výhradně určená pro bydlení Romů, Romové jsou rozptýleni po celém městě, např. v nájemních domech, ale přesto se koncentrace jejich bydlení vyskytuje ve třech lokalitách a to na ul. Mikoláše Alše, kde jsou ubytováni Romové v unimobuňkách stavěných do tvaru L na okraji města, naproti průmyslové zóně, kde se nachází 15 jednopokojových bytů druhé kategorie. Toto bydlení vzniklo po povodních na přelomu roku 1997/1998 jako dočasné, ale rodiny, které zde byly umístěny zde již zůstaly. Počet

obyvatel je odhadován na 51 – 75. Další lokalita se nachází na ulici Zašovská, kde v sedmipatrovém obecním domě o 70 bytových jednotkách velikosti 1+1 nebo 1+kk bydlí přibližně 51 – 75 romských obyvatel, společně se sociálně nevyloučenými ve stejném objektu. Třetí lokalita se nachází v objektu bývalých kasáren, kde se jedná pouze o ubytovnu, která má společnou kuchyň a sociální zařízení. Tento objekt má 26 – 50 romských obyvatel. Většina obyvatel v těchto lokalitách je závislá na sociálních dávkách, někteří pracují jen příležitostně, většinou „na černo“. Ve Valašském Meziříčí funguje např. Romská stavební firma, která nabízí Romům sezónní práce. Vyskytuje se zde také velký problém neplatičství. Mnoho rodin má velké dluhy na nájemném, které se pohybují v řádech několika desítek tisíc. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006)

8 OPERACIONALIZACE POZNATKŮ, FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A HYPOTÉZ

Romové v České republice nemají takové postavení jako ostatní majoritní společnost, jsou na společnosti závislí, avšak jejich sociální postavení jim větší prosazení prozatím neusnadňuje. Jednotlivci majoritní společnosti ještě stále v dosti velké míře odmítají brát Romy jako sobě rovné z důvodu nedůvěry vůči nim. Společnému soužití naší majoritní a minoritní společnosti zabraňuje odlišná kultura, hodnoty a oboustranné předsudky. Je tudíž nezbytné poznat romskou kulturu a jejich život, jedině tehdy můžeme pochopit jejich hodnoty a nemít vůči nim předsudky. Tradiční způsob života Romů se pomalu mění, ale i přesto můžeme vyzorovat u některých městských Romů určité prvky, které dodnes existují a ovlivňují jejich současný život. Špatné zkušenosti z dřívějšího, kdy byli Romové pronásledováni, je vede k tomu, že svou identitu často popírají. Za posledních 22 let, kdy žijeme v demokratické společnosti, se integrace Romů posunula dopředu a stalo se hodně pozitivních změn. Stále se však musíme učit žít spolu, ne vedle sebe. 2. světová válka byla pro Romy utrpením, vzpomínky na ni v Romech, především u starší generace, dodnes přežívají. Minulost přinutila Romy svoji identitu zapírat, v dnešní době je k tomu nutí odmítavé postoje majority. Díky tomu se začali v současnosti hodně přizpůsobovat lidem okolo sebe, začali upouštět od svých zvyků. Naše majoritní společnost si často myslí, že Romové se budou jen měnit, že se budou měnit k jejímu obrazu. Považují za potřebné, aby také většinová společnost změnila své názory a přístupy k Romům. Je samozřejmé, že se vždy budou bránit a vzdorovat, nechtějí si nechat vzít úplně všechno co k nim a jejich kultuře patří. Romská kultura je jedinečná a lidé by ji měli více vnímat jako věc pozitivní, z které by se mohli něčemu přiučit, je velice zajímavá, pestrá.

Romové na tuto situaci v České republice začali reagovat svými odjezdy do zahraničí. Často si myslí, že v cizině je budou čekat lepší životní podmínky a nebudou se cítit diskriminováni majoritní společností.

Podle Vašečky (2001), koncentraci Romů do zemí Evropské unie zapříčinila také reakce na ohrožení, kterou romská populace pociťuje od roku 1989 a je její součástí života. Můžeme se domnívat, že ohrožení je výsledkem nepodařených snah, tzv. romské střední vrstvy v oblasti společenského postavení, uplatnění a v překonávání etnického

zařazení. Významnou roli v tomto hraje diskriminace příslušníků romské minority ze strany majoritní společnosti, která Romům nedůvěřuje. Romové díky nedůvěře většinové společnosti pocítují diskriminaci a nespravedlnost. Romové mají odlišné vzorce chování v jejich romské komunitě. Můžeme předpokládat, že právě migrace Romů do zemí Evropské unie je první varovná reakce, protože ta je většinou spojená s problémy na určitém území. V současnosti je ovšem tato cesta Romům čím dál tím více ztěžována, protože země Evropské unie se snaží migraci Romů zabránit. Mnoho romských občanů má pocit, že nemají šanci prosadit se ve společnosti a tuto skutečnost vnímají jako hrozbu. Proto se může jejich kolektivní chování stát postupem času ještě více pasivní.

Výzkumné otázky jsem si určila v souvislosti s romskými dětmi a mládeží, od kterých se vyvíjí proces integrace do společnosti a je velice důležité, začít s touto asimilací již od útlého věku, protože starší jedinci se velice těžko zbavují svých návyků a přizpůsobují se většinové společnosti.

Výzkumná otázka č. 1

Zjistit, zda se romské děti a mladí lidé ve Valašském Meziříčí cítí být diskriminováni pro svou příslušnost k etniku.

Výzkumná otázka č. 2

Zjistit, zda romské děti a mladí lidé mají ve Valašském Meziříčí dostatek příležitostí k osobnímu rozvoji, ke vzdělání a volnočasovým aktivitám.

Výzkumná otázka č. 3

Zjistit, zda romské děti a mladí lidé dávají přednost uplatnění v cizině pro lepší životní podmínky.

Ve své práci jsem si určila tři hypotézy, na které jsem si díky třem výzkumným otázkám snažila najít odpovědi. V závěru práce jsem se snažila hypotézy potvrdit, vyvrátit nebo potvrdit jen částečně.

Hypotéza č. 1

Romské děti a mladí lidé ve Valašském Meziříčí se cítí být diskriminováni pro svou příslušnost k etniku.

Hypotéza č. 2

Romské děti a mladí lidé v dostatečné míře využívají ve Valašském Meziříčí zařízení, která přispívají k jejich osobnímu rozvoji, ke vzdělání a k využití volného času.

Hypotéza č. 3

Romské děti a mladí lidé dávají přednost uplatnění v cizině pro lepší životní podmínky.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

9 VÝZKUM PROBLEMATIKY SOUŽITÍ A ZAČLEŇOVÁNÍ ROMSKÝCH DĚTÍ A MLÁDEŽE DO ŽIVOTA VE VALAŠSKÉM MEZIŘÍČÍ

Výzkum je zásahem do soukromí respondenta. Výzkumník si toho musí být vědom. Především při neformálních rozhovorech, které doplňují práci s dotazníky, si respondenti ujasňují své postoje, názory, definují je. Je zřejmé, že přes odstup výzkumníka může dojít k posunu v myšlení účastníků výzkumu. Výzkumník musí být nestranný, nezaujatý a citlivý. Všechny kroky je nutné pečlivě promyslet a připravit. Součástí přípravy výzkumu byla tedy vysvětlovací kampaň, kterou jsem provedla před započatím výzkumu. Všichni účastníci byli s cílem výzkumu seznámeni.

9.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjištění názorů romských dětí a mladých lidí na možnost zapojení se do společenského života ve městě Valašské Meziříčí, jak ve škole, tak v soukromí. Také jsem se zajímala o informace týkající se školní docházky a přístupu ke vzdělání. Zajímalo mě i zjištění jejich názorů na přístup majoritní společnosti k nim a představ o jejich budoucnosti. Věkovou kategorii dětí od 7 – 18 let jsem si zvolila, protože jsem chtěla poznat jejich smýšlení, ještě ne tak ovlivněné názory dospělých.

9.2 Výzkumný soubor a metodologie výzkumu

Praktická část mé bakalářské práce se vztahuje k postoji romských dětí a mládeže ke vzdělávání ve věkovém rozpětí dotazovaných dětí 7 až 14 let a mladých lidí ve věku 15 až 18 let. Chtěla jsem zjistit, jaký je jejich vztah ke spolužákům a kamarádům, zda – li nejsou ve škole šikanováni, jak využívají volný čas a také jaké mají tyto děti představy do budoucna, jakého vzdělání by rádi dosáhli a také jsem se chtěla dozvědět nějaké informace o jejich rodině (např. zda rodiče pracují či nikoli).

K dosažení cíle výzkumu jsem použila empirické šetření kvantitativního charakteru. Kvantitativní šetření bylo navrženo tak, aby mohlo přinést numerická data proměnných a aby mohly být prozkoumány vztahy mezi nimi. Metodou výzkumné práce se rozumí určitý pracovní postup, jímž je směřováno k dosažení stanoveného cíle.

9.3 Výzkum technikou dotazníku

Výzkum byl připravován od 1. října 2010 do 28. prosince 2010. Realizace proběhla od 1. ledna 2011 do 28. února 2011. Při výzkumu jsem si zvolila 4 fáze, které bude výzkum obsahovat. Zpracování dotazníku, výběr respondentů, realizace dotazníkového šetření a zpracování dat. Ve výzkumu jsem se snažila oslovit co nejvíce respondentů. Jelikož byl ovšem výzkum zaměřen jen na město Valašské Meziříčí, počet dětí byl omezen.

Dotazníkové šetření bylo anonymní, respondenti se jej zúčastnili dobrovolně. Byli předem seznámeni s cílem dotazníkového šetření, byl jim vysvětlen postup a ověřeno jeho pochopení. Měli vhodné podmínky pro individuální práci s dotazníkem (klidné prostředí, dostatek času), do vyplňování nebylo nijak zasahováno. Byla jsem přítomna, abych mohla odpovídat na případné dotazy.

Ve Valašském Meziříčí žije přibližně 60 dětí romského původu, školou povinných, ve věku od 7 do 18 let. Z tohoto počtu se mi podařilo do výzkumu zapojit 49 dětí. Způsob formou dotazníku jsem zvolila z toho důvodu, že pro některé z dětí byla tato varianta jednodušší s ohledem na jejich věk. Tento způsob dotazování se mi zdál vhodnější a lépe pochopitelnější, protože děti měly na výběr ze dvou až tří odpovědí na uzavřené, polouzavřené, otevřené a nepřímé otevřené otázky. Věkové rozpětí dotazovaných dětí bylo široké a proto, že sedmileté děti nemohou mít stejný pohled na svět jako osmnáctileté, rozhodla jsem se v některých případech, aby při vyplňování dotazníků byl přítomen některý z rodičů, v některých případech třídní učitel na základní či praktické škole, který jim s vyplňováním dotazníku pomohl. Výzkum jsem prováděla jak v místě bydliště dětí (ul. Zašovská, ul. Jičínská, ul. Mikoláše Alše), tak na základní a základní a praktické škole ve Valašském Meziříčí. Mladí lidé ve věku 15 až 18 let studují učební obory na středních školách.

Pro sběr dat bylo nutné seznámení respondentů s cílem výzkumu, získání jejich souhlasu s provedením výzkumu. Vždy jsem se snažila z každé oblasti oslovit co nejvíce dětí, ale v některých případech nebyli rodiče ochotni s tímto souhlasit, i když nešlo o nijak citlivé informace. Tímto jsem se snažila získat odpověď na tři hlavní hypotézy, které jsem si určila jako cíl tohoto výzkumu.

9.4 Tvorba a popis výzkumného nástroje

Při kvantitativním výzkumu formou dotazníkového šetření jsem položila dětem 25 otázek, které jsem se snažila podat srozumitelnou formou, aby je děti bez problémů pochopily. V dotazníku jsem použila uzavřené, polouzavřené, otevřené a nepřímé otevřené otázky. Dotazovaní měli možnost vybrat nejvhodnější odpověď z daných otázek. Abych dětem odpovědi usnadnila, použila jsem téměř u všech otázek odpovědi „ano“, „ne“ a u některých otázek ještě „nevím“, přičemž jejich úkolem bylo vybrat nejvhodnější odpověď podle jejich pohledu a vnímání situace. Pouze v pěti případech byly odpovědi jiné. Abych si ověřila, že děti položeným otázkám opravdu porozuměly a odpovídaly pravdivě, použila jsem také tzv. kontrolní otázky, které se v dotazníku objevovaly vícekrát, ale v jiné formulaci a v jiném řazení. Sled otázek jsem volila tak, aby otázky týkající se stejného tématu byly řazeny pokud možno za sebou, ale v několika případech jsem mezi ně vložila i kontrolní otázku. Dotazník začíná jednoduššími otázkami.

Na začátku dotazníku v otázce č. 1-4 jsem chtěla zjistit, do které věkové kategorie dívky nebo chlapci patří, kolik dětí žije v jedné rodině a jestli navštěvují školu ve městě Valašské Meziříčí. Otázku s dotazem na místo jejich bydliště jsem do dotazníku nevložit, protože dotazník byl určen jen pro děti žijící v lokalitách ve Valašském Meziříčí.

Další otázky č. 5 a 6 jsem zaměřila na šikanu ve školách a na přístup učitelů k žákům. Zajímalo mě, zda je přístup učitelů k romským žákům stejný jako k ostatním a bez diskriminačních prvků.

Otázku č. 7 a 8 zaměřuji na zaměstnanost rodičů dětí ve Valašském Meziříčí, zdali jsou zaměstnaní nebo zaměstnání postrádají. Pokud jsou zaměstnaní, ptám se, jestli jeden nebo oba rodiče.

V návaznosti na předešlé otázky následují otázky č. 9, 10, 11, kterými chci zjistit, jestli by děti rády odjely do zahraničí, kvůli lepším životním podmínkám a zda - li již nějaký jejich příbuzný za vzděláním či prací do ciziny odcestoval. Tyto otázky jsou řazeny za sebou záměrně, protože děti mohou pociťovat u zaměstnaných rodičů nebo jednoho zaměstnaného rodiče menší potřebu uniknout do lepších životních podmínek, protože se nemají v České republice špatně a netouží po tom odjet do zahraničí a zkusit něco nového. V druhém případě děti nezaměstnaných rodičů mohou mít větší motivaci v tom, že by chtěli odjet do zahraničí a žít lépe než jejich rodiče. Děti zaměstnaných rodičů mohou mít větší potřebu stejných životních podmínek, které nabízí pravidelný měsíční plat a chtějí vyzkoušet, jestli jsou v zahraničí podmínky, které by jim nabídly ještě lepší životní komfort. Naopak děti nezaměstnaných rodičů nemají motivaci k práci a představují si jejich život prožitý stejným životním stylem, jako mají jejich rodiče. Život bez práce odkázaný jen na sociální dávky, které pobírají. Motivací pro odjezd do zahraničí může být také příbuzný, kterému se v zahraničí daří nebo může děti naopak odradit, protože v zahraničí neuspěl.

Za těmito otázkami následuje otázka č. 12. Týká se názoru dětí a ptá se jich, zda - li chtějí v budoucnosti žít a pracovat v České republice nebo nikoli.

Za velice důležité také považuji vzdělání dětí, na které se otázka č. 13 táže. Většina rodičů má jen základní vzdělání, proto mě zajímalo, zda jdou děti ve šlépějích rodičů, či chtějí dosáhnout větší vzdělanosti. V možnostech jsem vymezila vzdělání základní, střední, vyšší odborné nebo vysokoškolské.

Dále se otázky č. 14 a 15 zaměřují na to, jestli děti navštěvují nějaké zájmové kroužky či nikoli a jestli znají nějaká centra pro děti a mládež. Pokud odpoví, že nějaká centra znají, požadují po nich, aby vyplnili jejich název.

V otázce č. 16 zajímalo, zda se u dětí v bytě či domě nachází nějaké místo, koutek, kde by se mohly připravovat do školy. Některé děti mohou mít pokojíček vlastní, ale většinou jsou rodiny vícečetné, proto děti sdílí pokoj i se sourozenci a ve většině případů taky s rodiči či prarodiči.

Otázka č. 17 je kontrolní, znova se ptá dětí, jestli navštěvují volnočasové aktivity, jen je položena jinou formou.

Otázkou č. 18 se chci dozvědět názor dětí na životní a pracovní úspěch, zda li po něm touží.

Další otázky v pořadí číslo 19 – 24 se zabývají školou, kterou děti navštěvují. Chtěla jsem zjistit, jestli děti chodí do školy rády nebo je pro ně pobyt ve škole spíše nepříjemný. Zda mají ve škole kamarády, mohou se ve škole zúčastňovat volnočasových aktivit a také využívat možnost doučování. Předpokládám, že aktivity, které poskytuje škola, by neměly být tak nákladné, jako volnočasové kroužky pro děti v domech dětí, mládeže a různých soukromých institucích. Proto by měly být pro děti více dostupné.

Poslední otázka číslo 25 je opět kontrolní a ptá se dětí, zda by v budoucnosti chtěly pracovat a žít v zahraničí.

10 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ U ROMSKÝCH RESPONDENTŮ

Otázka č. 1: Kolik je ti let?

Tabulka č. 1 - odpovědi na otázku č. 1

Možnosti	Počet odpovědí	%
7 – 10 let	16	32,7
11 – 13 let	10	20,4
14 – 18 let	23	46,9

Respondenti se skládali z různých věkových kategorií, 32,7% (16 dětí) je ve věku 7 až 10 let, 20,4% (10 dětí) je ve věku 11 až 13 let a 46,9% (23 dětí) ve věku 14 – 18 let. Věkovou skupinu do 18 let jsem si vybrala z toho důvodu, že tato skupina je lépe přístupná než dospělí jedinci a jejich odpovědi vycházejí spontánnější a méně ovlivněné předsudky a okolním světem.

Otázka č. 2: Jsi chlapec nebo dívka?

Tabulka č. 2 - odpovědi na otázku č. 2

Možnosti	Počet odpovědí	%
dívka	25	51
chlapec	24	49

Z počtu dotazovaných je 25 dívek, což činí 51% a 24 chlapců, což činí 49%.

Otázka č. 3: Kolik dětí je ve Vaší rodině?

Tabulka č. 3 - odpovědi na otázku č. 3

Možnosti	Počet odpovědí	%
1 až 3	14	28,6
4 až 5	26	53,1
6 a více	9	18,3

26 respondentů (53,1%) odpovědělo, že žije v jejich rodině 4 až 5 dětí, 14 dětí (28,6%) odpovědělo, že u nich v rodině žije 1 až 3 dětí a 9 z dětí (18,3%) odpovědělo, že u nich v rodině žije 6 a více dětí.

Otázka č. 4: Chodíš do školy ve Valašském Meziříčí?

Tabulka č. 4 - odpovědi na otázku č. 4

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	49	100
Ne	0	0

100% dotazovaných respondentů (49 dětí) navštěvuje základní nebo praktickou a speciální školu ve Valašském Meziříčí.

Otázka č. 5: Byl/byla jsi někdy ve škole šikanován/a, protože jsi Rom / Romka?

Tabulka č. 5 - odpovědi na otázku č. 5

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	2	4,1
Ne	46	93,9
Nevím	1	2

46 dětí (93,9%) se ve škole se šikanou nesetkalo. Šikanu přiznávají pouze 2 děti, což je 4,1% a jedno z dětí, což je 2% si není jisto, zda se u něj jednalo o šikanu.

Otázka č. 6: Je přístup učitelů ve škole stejný ke všem dětem bez ohledu na to, jestli jsou nebo nejsou Romové?

Tabulka č. 6 - odpovědi na otázku č. 6

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	47	95,9
Ne	0	0
Nevím	2	4,1

47 dětí (95,9%) na tuto otázku odpovědělo kladně, to znamená, že přístup učitelů se jim zdá bez rozdílu stejný ke všem dětem. Pouze dvěma dětem (4,1%) se přístup učitelů nezdál vždy stejný. Odpověď ne nezvolilo žádné z dětí.

Otázka č. 7: Jsou tvoji rodiče zaměstnaní ve Valašském Meziříčí?

Tabulka č. 7 - odpovědi na otázku č. 7

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	24	49
Ne	21	42,9
Nevím	4	8,2

24 dětí (49%) uvedlo, že jeho rodič / e jsou zaměstnaní ve Valašském Meziříčí, 21 dětí (42,9%) odpovědělo ne, protože rodiče jsou zaměstnaní mimo Valašské Meziříčí nebo jsou nezaměstnaní, pouze 4 děti (8,1%) odpovědělo nevím.

Otázka č. 8: Mají Tvoji rodiče stálé zaměstnání?

Tabulka č. 8 - odpovědi na otázku č. 8

Možnosti	Počet odpovědí	%
Oba	3	6,2
Jeden	23	46,9
Žádný	23	46,9

23 dotazovaných dětí (46,9%) nemá zaměstnaného žádného z rodičů, 23 dětí (46,9%) má zaměstnaného 1 z rodičů a rodiče 3 dětí (6,2%) jsou oba zaměstnaní.

Otázka č. 9: Chtěl/chtěla bys odjet do zahraničí?

Tabulka č. 9 - odpovědi na otázku č. 9

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	24	49
Ne	11	22,4
Nevím	14	28,6

Na tuto otázku odpovědělo ano 24 dětí, což je (49%), 14 dětí (28,6%) by zvažovalo odjet do zahraničí, proto odpověděli nevíme a 11 dětí (22,4%) odpovědělo, že by do zahraničí odjet nechtělo.

Otázka č. 10: Odcestoval již nějaký tvůj příbuzný za vzděláním či prací do ciziny?

Tabulka č. 10 - odpovědi na otázku č. 10

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	18	36,7
Ne	20	40,8
Nevím	11	22,5

20 dětí (tj.40,8%) odpovědělo, že jejich příbuzný neodcestoval za vzděláním či prací do ciziny, ovšem 18 dětí (36,7%) tvrdí, že má příbuzného, který odcestoval do ciziny. 11 dětí (22,5%) si není jisto nebo nemá/nemělo příbuzného v cizině, proto odpovědělo nevíme.

Otázka č. 11: Myslíš, že v cizině jsou lepší životní podmínky?

Tabulka č. 11 - odpovědi na otázku č. 11

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	8	16,3
Ne	23	46,9
Nevím	18	36,8

8 dětí (16,3%) si myslí, že v cizině je čekají lepší životní podmínky, 23 dětí (46,9%) má opačný názor a myslí si, že v cizině nejsou lepší životní podmínky. 18 dětí (36,8%) odpovědělo nevím.

Otázka č. 12: Chceš v budoucnosti pracovat a žít v České republice?

Tabulka č. 12 - odpovědi na otázku č. 12

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	22	44,9
Ne	10	20,4
Nevím	17	34,7

Pracovat a žít v budoucnosti v České republice chce 22 dětí (44,9%), naopak 17 dětí (34,7%) o této možnosti vůbec nepřemýšlelo a neví, z toho 10 dětí (20,4%) nechce pracovat a žít v České republice.

Otázka č. 13: Jaké bys chtěl/chtěla dosáhnout vzdělání?

Tabulka č. 13 - odpovědi na otázku č. 13

Možnosti	Počet odpovědí	%
Základní	15	30,6
Střední	30	61,2
Vyšší odborné, vysokoškolské	4	8,2

30 dětí (61,2%) by chtělo dosáhnout středního vzdělání, 15 dětí (30,6%) uspokojí jen základní vzdělání a 4 děti (8,2%) by chtěly dosáhnout vyššího odborného nebo vysokoškolského vzdělání.

Otázka č. 14: Zúčastňuješ se nějakých zájmových kroužků?

Tabulka č. 14 - odpovědi na otázku č. 14

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	28	57,1
Ne	21	42,9

28 dětí (57,1%) se zapojuje do činnosti zájmových kroužků a 21 dětí (42,9%) tyto zájmové kroužky nenavštěvuje.

Otázka č. 15: Znáš ve Valašském Meziříčí nějaká centra pro děti a mládež?

Tabulka č. 15 - odpovědi na otázku č. 15

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	36	73,5
Ne	7	14,3
Nevím	6	12,2

36 dětí (73,5%) zná ve Valašském Meziříčí nějaká centra pro děti a mládež, které mohou využívat v jejich volném čase. 7 dětí (14,3%) žádná centra nezná a 6 dětí (12,2%) odpovědělo nevim.

Děti, které odpověděly ano uváděly tato centra: Avarde (centrum osvěty, kultury a vzdělávání), nízkoprahové centrum pro děti a mládež Zastávka, Dům dětí a mládeže, Azylový dům v Kasárnách.

Otázka č. 16: Máš u Vás doma své místo (psací stůl, pokojíček), kde se připravuješ do školy?

Tabulka č. 16 - odpovědi na otázku č. 16

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	38	77,6
Ne	11	22,4

Své místo k přípravě do školy má 38 dětí (77,6%) a 11 dětí (22,4%) tuto možnost mít svůj vlastní prostor k přípravě nemá.

Otázka č. 17: Navštěvuješ centra pro děti a mládež (např. Avarde nebo jiná centra)?

Tabulka č. 17 - odpovědi na otázku č. 17

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	28	57,1
Ne	21	42,9

28 dětí (57,1%) navštěvuje ve volném čase centra pro děti a mládež a 21 dětí (42,9%) tato centra nenavštěvuje.

Otázka č. 18: Chtěl/a bys ve svém životě mít úspěch v práci i v osobním životě?

Tabulka č. 18 - odpovědi na otázku č. 18

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	44	89,8
Ne	0	0
Nevím	5	10,2

44 dětí (89,8%) by chtělo mít úspěch ve svém životě, 5 dětí (10,2%) o této možnosti nepřemýšlelo a neví.

Otázka č. 19: Chodíš rád / ráda do školy?

Tabulka č. 19 - odpovědi na otázku č. 19

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	35	71,4
Ne	11	22,4
Nevím	3	6,2

35 (71,4%) dětí chodí rádo do školy, 11 dětí (22,4%) školu navštěvuje nerado a zbylé 3 děti (6,2%) odpovědělo nevím.

Otázka č. 20: Nabízí Vaše škola nějaké aktivity pro využití volného času (sport, ruční práce, kreslení, atd.)?

Tabulka č. 20 - odpovědi na otázku č. 20

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	49	100
Ne	0	0

Celkový počet respondentů (100%) odpovědělo, že jeho škola nabízí aktivity pro využití volného času.

Otázka č. 21: Nabízí /nabízela Tvoje základní škola možnost doučování?

Tabulka č. 21 - odpovědi na otázku č. 21

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	40	81,6
Ne	8	16,3
Nevím	1	2,1

40 dětí (81,6%) odpovědělo, že jeho škola nabízí možnost doučování, 8 dětí (16,3%) o této možnosti nevědělo a odpovědělo, že jeho škola doučování nenabízí, pouze 1 dítě (2,1%) odpovědělo nevím.

Otázka č. 22: Jestliže Vaše škola nabízí aktivity pro volný čas (sport, ruční práce, kreslení, atd.), zúčastňuješ se jich?

Tabulka č. 22 - odpovědi na otázku č. 22

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	20	40,8
Ne	29	59,2

20 dětí (40,8%) se v jejich škole zúčastňuje volnočasových aktivit, zbylých 29 dětí (59,2%) se aktivit nezúčastňuje.

Otázka č. 23: Ve škole mám kamarády

Tabulka č. 23 - odpovědi na otázku č. 23

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	48	98
Ne	1	2

48 dětí (98%) vyplnilo, že má ve škole kamarády, 1 dítě (2%) vyplnilo, že kamarády nemá.

Otázka č. 24: Ve škole se mi líbí

Tabulka č. 24 - odpovědi na otázku č. 24

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	39	79,6
Ne	5	10,2
Nevím	5	10,2

Ve škole se líbí 39 dotazovaným (79,6%), 5-ti dětem (10,2%) se ve škole nelíbí a 5 dětí (10,2%) odpovědělo nevím.

Otázka č. 25: Chceš v budoucnu pracovat a žít v zahraničí?

Tabulka č. 25 - odpovědi na otázku č. 25

Možnosti	Počet odpovědí	%
Ano	24	49
Ne	13	26,5
Nevím	12	24,5

24 dětí by v budoucnu chtělo pracovat a žít v zahraničí, 13 dětí by v zahraničí pracovat a žít nechtělo a 12 dětí odpovědělo, že neví, kde by chtěly žít.

11 ANALÝZA VÝZKUMU

Cílovou skupinou mého výzkumu jsou romské děti a mládež ve věku od 7 do 18 let, které mají do 15 let povinnou školní docházku a od 15 let navštěvují střední školy. Všechny dotazované děti navštěvují školy ve Valašském Meziříčí, kde mají rovněž své bydliště.

Z výzkumu vyplynulo, že většina romských dětí se s diskriminací ze strany dětí nebo dospělých ve škole neseťkala a pouze necelých 5% se se šikanou setkala. Z tohoto zjištění vyplývá, že šikana ve škole vůči romským dětem se téměř nevyskytuje a děti nepociťují žádné násilí vůči nim. Ovšem z vlastní zkušenosti mohu uvést, že tento výsledek není příliš relevantní a neodpovídá plně skutečnosti. Ve svém zájmu jsem navštívila ve Valašském Meziříčí jednu základní a praktickou školu a jednu základní školu, kde jsem pozorovala několik hodin výuku a také jsem absolvovala rozhovory s třídními učiteli. Zjistila jsem, že i když děti v dotaznících vyplňovaly, že se se šikanou neseťkávají, pravda je poněkud jiná. Je možné, že děti se bojí šikanu pojmenovat, třeba neumí tento jev formulovat nebo to tak necítí. Je taky pravděpodobné, že se se šikanou, především od neromských spolužáků i dospělých setkaly, možná ve verbální nebo i fyzické formě a postupem času se na ni učí stejným způsobem reagovat. Hodně poznatků z práce s romskými dětmi mi předal pan Radomír Juříčka, který je speciálním pedagogem a věnuje se převážně práci s romskými dětmi ve Valašském Meziříčí. Velký vliv na chování dětí má přístup pedagogů k dětem a většina romských dětí je s tímto přístupem spokojena. Podle jejich názoru se učitelé chovají ke všem stejně a neposuzují je podle barvy pleti nebo příslušnosti. Hypotéza č. 1 se ovšem nepotvrdila, podle výzkumu se děti a mládež necítí být diskriminovány pro svou příslušnost k etniku.

Podle výzkumu děti navštěvují ve většině případů školu rády, mají tam kamarády a svou lepší budoucnost vidí v tom, že dosáhnou alespoň středního vzdělání. Děti potřebují vidět vzor svých rodičů a také získat motivaci k tomu, aby rády navštěvovaly školská zařízení, jenže často nezaměstnaní rodiče jim nejdou příkladem a nenuťují je dosahovat ve škole co nejlepších výsledků. Ve většině případů děti odpověděly, že mají svůj pracovní koutek, kde se mohou do školy připravovat, ale přístup rodičů k přípravě dětí do školy je často nedůsledný. Téměř každá základní škola ve Valašském Meziříčí nabízí možnost doučování dětí, velká většina (82%) je s možností doučování seznámena

i když této možnosti využívá méně dětí. Některé děti uvádí, že tuto možnost jejich škola nenabízí, spíše bych však považovala za pravděpodobné, že se o tuto možnost nezajímají a nevědí o ní. Totéž platí i o zájmových kroužcích. K mému velkému překvapení se hodně dětí (57%) velmi aktivně zapojuje do volnočasových aktivit a navštěvují i několik volnočasových center pro děti a mládež. Děti mají velký zájem o tyto činnosti a rády tráví čas mezi svými vrstevníky. Tento zájem mě velice těší, protože „kdo si hraje, nezlobí.“ Hypotéza č. 2 se potvrdila. Romské děti a mládež využívají ve Valašském Meziříčí možnosti vzdělávání a smysuplného využití volného času. Samozřejmě tyto možnosti jsou poněkud ovlivněny finančními možnostmi rodičů, protože většina dětí pochází z početnějších rodin. Jedno zařízení – Avarde - ve Valašském Meziříčí znám z vlastní praxe, kde jsem s dětmi trávila volný čas a proto jsem měla možnost do jejich způsobu života nahlédnout.

Romské děti a mladí lidé v dostatečné míře využívají ve Valašském Meziříčí zařízení, která přispívají k jejich osobnímu rozvoji, ke vzdělání a k využití volného času. Město Valašské Meziříčí i jeho okolí nedisponuje velkou nabídkou volných pracovních míst. Zaměstnané oba rodiče mají jen 3 děti ze všech respondentů a téměř polovina je nezaměstnaných. Ve Valašském Meziříčí pracuje asi polovina zaměstnaných romských rodičů. Proto 24 dětí, což je (49%), má představu, že by chtělo odejít za prací do ciziny a zlepšit si své životní podmínky. 18 dětí (36,7%) z dotazovaných má vzor ve svých příbuzných, kteří do ciziny odcestovali za prací, kde také žijí a děti také usuzují, že v cizině se najde práce snadněji a také začlenění do společnosti bude pro ně díky multikulturnímu prostředí snadnější. Hypotéza č. 3 se potvrdila jen částečně, protože zhruba polovina dětí by o práci v cizině uvažovala.

V našem městě jsem dosud nezaznamenala nějaké závažnější problémy, co se týká vztahu majoritní společnosti a romské menšiny. Romové se sdružují spíše a raději mezi svými a do majoritní společnosti se nesnaží nijak zasahovat a také jejich začleňování do ní probíhá pomaleji. Výzkumu se zúčastnily děti, které by měly být generací s daleko většími možnostmi. Aby se toto stalo skutečností, jako řešení bych navrhovala zvýšení počtu romských asistentů na základních školách, větší vliv sociálních pracovníků na rodiče romských dětí, aby nepodceňovali docházku dětí do školy. Romské děti by měly navštěvovat alespoň předškolní ročník mateřské školy, který by jim mohl pomoci lépe se zařadit mezi své vrstevníky, již od útlého věku. Státní

instituce by měly řešit otázku zaměstnanosti Romů, aby děti měly motivaci a vzor pro životní uplatnění, kde je základem hlavně zaměstnání a stálý příjem.

ZÁVĚR

Nelituji toho, že jsem si vybrala právě toto téma, protože je v současné době velice aktuální a právě kvůli své práci jsem si mohla ještě více rozšířit znalosti o romské problematice. Není správné tuto menšinu přehlížet. Měli bychom jí pomoci usnadnit proces integrace do majoritní společnosti a také bychom ji měli více tolerovat. Díky této práci jsem měla možnost pochopit odlišnosti ve smýšlení naší majority a romské minority, které se projevují jiným chováním a jednáním. Díky tomu si můžu racionálně odůvodnit, proč se některé věci dějí tak, jak se dějí. Do této problematiky jsem nahlédla z různých úhlů pohledu, pokusila jsem se zaměřit práci na město, ve kterém žiji, tedy na Valašské Meziříčí. Výzkum byl zaměřen hlavně na romské děti a vyplynulo z něj mnoho zajímavých informací o smýšlení a představách mladé generace. Zjistila jsem, že i romské děti se chtějí vzdělávat a zúčastňovat se volnočasových aktivit. Dříve jsem si myslela, že tyto možnosti využití volného času a vzdělávání spíše bojkotují, ale není tomu tak, podle mého výzkumu jsou vděčné za každou novou aktivitu a většina dětí se jich s radostí zúčastňuje. Bohužel v mnoha případech dětem v jejich osobním rozvoji brání nedostatek finančních prostředků. Většinou se jedná o rodiny s více dětmi. Rodiče jsou buď nezaměstnaní, nebo peníze utratí za jiné potřeby, které nejsou vždy důležitou prioritou. Při sbírání podkladů pro mou práci ve Valašském Meziříčí jsem se nesečkala s žádnými materiály, které by blíže popisovaly minulou i současnou situaci ve městě, proto jsem se rozhodla tento stav napravit a uvítám, jestliže alespoň část mé práce použijí místní autoři pro vytvoření publikace, která by měla o tomto pojednávat. Práce zaměřená na Valašské Meziříčí může být použita pro zlepšení životních podmínek zdejších romských obyvatel.

Výsledky práce jsou pro mne přínosné i proto, že bych se v profesním životě této problematice ráda věnovala. Hledání možností ke změnám by samozřejmě vyžadovalo daleko hlubší analýzu, která by mohla sloužit k tomu, aby všechny zodpovědné složky státu měly dostatečné podklady ke zkvalitnění své práce při začleňování všech, nejen romských menšin, do plnohodnotného společenského života. Cílem mé práce je poukázat na historické prameny, které ovlivnily život Romů a můžeme předpokládat, že ovlivňují dodnes. Chtěla jsem poukázat na problémy Romů v současné společnosti a na to, čím může být jejich život postupně zlepšován.

SEZNAM LITERATURY

Bartoloměj, D. (1994). *Dějiny Romů – Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*, Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého.

Černá, M., Davidová, E., Holomek, K., Horváthová, J., Hubschmannová, M., Jařábová, Z., Nečas, C. (2000). *Černobílý život*. Praha: Gallery.

Davidová, E. (2004). *Romano Drom*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Dokumentace z okresního archívu Vsetín, inventární č. 726, 1623, 2201 / karton č. 3889.

Džambazovič, R. (2007). Priestorové aspekty chudoby a sociálneho vylúčenia. *Sociológia*, č.5, s.447.

European anti poverty network CR (2008): Co je sociální vyloučení a sociální začleňování, [on-line]. Dostupné 10. 4. 2011 z <http://www.eapncr.org/view.php?cislocclanku=2008050005>

Hancock, I. (2001). *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha: Signeta.

Horváthová, J. (1999). *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Jakoubek, M., Hirt, T. (2004). *Romové: kulturologické etudy*. Plzeň: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Kajanová, A., Urban, D., Davidová, E., Elichová, M. (2009). *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta.

Klimentová, E. (2001). *Teorie a metody sociální práce II.* Olomouc: Univerzita Palackého.

Lhotka, P. (2010): Romové v České republice po roce 1989 [on-line]. Dostupnost dne 13. 4. 2011 z <http://skola.romea.cz/cs/historie/romove-v-ceske-republice-po-roce-1989/>

- Matoušek, O., Koldínská, K., Průša, L. (2007). *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál.
- Matoušek, O., Beaufortová, K., Bednářová, Z., Hartl, P., Havránková, O., Kinkor, M., Koláčková, J. ... Tomeš, I. (2008). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (2006): Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice [on-line]. Dostupnost dne 16. 1. 2011 z http://www.esfcr.cz/mapa/int_zl13_4.html
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2010). *Na křižovatce kultur aneb Romové, Vietnamci a Číňané mezi námi*. Praha: Národní institut dětí a mládeže.
- Moravec, Š., Černý, J., Novák, K. A. (2002). Člověk v tísní a terénní sociální práce, *Sociální práce*, č. 2, s.9.
- Navrátil, P., Bučková, P., Burjanek, A., Musil, L., Prudký, L., Sirovátka, T., ... Šimíková, I. (2003). *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál.
- Nečas, C. (1994). *Českoslovenští Romové v letech 1938 – 1945*. Brno: Masarykova univerzita.
- Nečas, C. (1999). *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Prokešová, M. (2010). *Romové, otázky a hledání odpovědí*. Ostrava: Repronis.
- Sotoniaková, E. (2005). *Teorie a metody sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta.
- Úřad vlády České republiky (2010): *Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013* [on-line]. Dostupné 20. 3. 2011 z <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Koncepce-romske-integrace-2010---2013.pdf>
- Vašečka, I. (2001). Spôsoby integrácie Rómov v minulosti a v súčasnosti. *Sociológia*, č.5, s.9-10.

Zákon o sociálním zabezpečení. Zákon č.100/1988 Sb. v účinném znění ke dni 20. 2. 2011.